SANT QUIRZE DE BESORA EN ELS SEUS INICIS.

La fundació d'un poble enmig de la fundació d'un país. Sant Quirze de Besora i Catalunya als segles IX-X.

Autor: Marc Basagaña Ramos.
Consultor: Jordi Colobrans.
Tutor: Marta Sancho Planas.
14 de juny del 2005.

0-INDEX

1-Introducció. **3**

2-Primera part: Catalunya a l'alta edat mitjana. **7**

3-Segona part: Sant Quirze de Besora. Un estudi de cas. **13**

4-Conclusions **24**

5-Glossari **26**

6-Bibliografia **31**

7-Annexes **33**

1-INTRODUCCIÓ.

1.1-Presentació.

Les primeres referències al poble de Sant Quirze, apareixen al 898 amb la consagració de l'església parroquial per part de l'abadia de Sant Joan, i depenen del castell de Besora com a senyors feudals, segons Esbadellar (1990) i Planella (1975). L'any 897 es l'escollit per F. Montsalvatge per atorgar-li aquest fet. No obstant això queda evident que les diferències són mínimes i evidentment ens trobem al segle IX en plena època repobladora del comte Guifré.

El fet que el comte Guifré tingués entre Barcelona i els Pirineus una zona despoblada i fronterera feu juntament amb la explosió demogràfica dels Pallars i de la Cerdanya iniciar en aquest moment un repoblament del Ripollès i de la Plana de Vic (Bonnassie, 1979). Aquesta també es la opinió de Salrach (1987) en la seva Història de Catalunya.

Ens trobem doncs en un una època històrica clau per la formació del país, és cohesiona socialment i es repobla després de les incursions musulmanes del segle passant. Incursions que continuaran en aquest mateix segle. Es el moment en que es funden els monestirs de Ripoll i de Sant Joan.

Econòmicament les principals medis de vida són l'explotació del medi: l'agricultura i la ramaderia sobretot. Però també l'explotació forestal i la pesca. Altres aspectes interessants a tenir en compte són els molins i les fargues que evidentment depenien dels monestirs i dels senyors feudals.

El comerç es dirigia sobretot a la vila de Ripoll, el mercat setmanal de la qual ja apareix esmentat al segle IX. Altres mercats importants són el de Camprodon i també el de Sant Pau (Colomer 1999).

També socialment es una època de canvis importants. Per aconseguir aquesta repoblació, es donaren facilitats als pagesos perquè ocupessin noves terres. Aquestes pagesos eren, en general, uns colons lliures, pobres potser, però que vivien en una relativa llibertat. Els pagesos per exemple podien querellar-se contra els seus senyors i no tenien por a represàlies, tal com recull Bonnassie, al segle X uns pagesos es querellen contra el monestir de Sant Joan perquè consideren que el monestir ha envaït unes terres que són seves i obtenen del comte la raó. Només dos o tres segles després cap al segle XIII, la majoria de pagesos de la Catalunya Vella estaven sotmesos a la servitud feudal. Els senyors feudals en aquests dos segles doncs degut a l'afebliment del poder comtal de Barcelona, comencen a actuar com a senyors absoluts dels seus feus augmentant els impostos i les lleis amb les que imposen obligacions i sotmeten els pagesos. Són les imposicions que es coneixeran amb el nom de "mals usos" i no s'aboliran fins al segle XV.

1.2-Objectius i justificació.

En aquest marc històric es on ens plantegem la nostra pregunta de treball. Que en el nostre cas seria: "Com es produeix la fundació i organització del poble de Sant Quirze de Besora durant l'època alt medieval catalana". Respondre a aquesta pregunta seria l'objectiu principal de l'estudi. Es a dir, la nostra finalitat es treballar la història altmedieval de Catalunya a partir de la història local d'un poble concret.

Per tant els nostres objectius són aconseguir una visió del poble en l'època tractada, des d'un punt de vista polític, però sobretot econòmic i social. Volem analitzar doncs la vida quotidiana de l'època. Com vivien, i de què, com s'organitzaven i en definitiva que feien en el dia a dia en el mateix lloc geogràfic que ens trobem ara mateix.

Tenim doncs alhora que responem a la pregunta principal, que podem treballar el poble des d'un punt de vista polític, econòmic i social:

-Com s'organitza el poble políticament?

-Com s'organitza el poble socialment i econòmicament?

-Quines relacions s'estableixen amb els centres polítics i econòmics de la zona, com Vic i Ripoll?

-Quina importància tenia el senyor feudal en la vida quotidiana dels santquirzencs?

-Quina importància tenia l'Església en la vida dels santquirzencs?

Els objectius doncs es troben en concordància amb l'orientació de la recerca. A través d'aquestes preguntes, podem establir la nostra hipòtesis d'estudi, que tal com asseguren la majoria d'autors seria: **Considerarem com a punt de partida que la fundació del poble es produeix dins el marc més general de repoblació de la regió degut a l'interès del comte de Barcelona d'assegurar les fronteres així com de la pressió demogràfica de les zones pirinenques i les necessitats doncs d'ampliar les zones de conreu.** Tal com asseguren la majoria d'autors (Salrach, Bonnassie, Aventin i altres).

Per treballar aquesta hipòtesi de treball, evidentment intentarem veure-ho des d'un punt de vista descriptiu. Enfocarem la recerca de manera que a través de les dades, descriurem la zona en aquesta època per visualitzar els aspectes més interessants del marc històric comentat anteriorment.

Ens interessa estudiar molt la vida quotidiana (la microhistòria) però també la història de Catalunya. La nostra intenció és que sigui una recerca a nivell universitari i científic, però també integrant l'estudi dins el fet de que tracta un tema específic d'història local, podríem incloure aquest treball dins la corrent que actualment, en general la majoria de pobles estan molt interessats en recuperar la seva memòria històrica i els fets coneguts anteriorment.

També aquesta recerca seria convenient integrar-la dins d'aquest corrent i evidentment ens agradaria molt poder situar aquesta recerca en la història del poble de Sant Quirze i que s'en pogués disposar perquè la gent de Sant Quirze conegui encara més aspectes de la seva història. Aquest seria un aspecte que si al final es pogués realitzar ens agradaria molt. Consideraríem que un dels objectius més interessants de la recerca s'hauria acomplert.

Els objectius discorren a través de la història local però també ha través de la història de Catalunya. Volem donar a conèixer la història de Catalunya des d'una visió més local i particular. Es interessant com des d'aquest camp més local podem veure i extreure conclusions sobre temes més generals.

No podem oblidar dins d'aquest mon actual de globalització actual que trobar-nos a nosaltres a partir de les nostres arrels ha sigut sempre una constant per l'home, i més encara en les nostres societats industrialitzades i urbanitzades, tant diferents respecte les societats del nostre passat, rurals i agràries. No voldríem deixar de banda aquests aspectes més aviat filosòfics respecte els objectius de la nostra recerca. Aspectes que potser no seran visibles dins la recerca però que metodològicament els tenim molt presents.

Conceptualment aquesta seria la nostra visió respecte els objectius d'aquesta recerca. Així com la finalitat que nosaltres hi veiem. Finalitat que sobretot creiem

important per anar descobrint el nostre passat i les nostres arrels, no per cap altre motiu més que per avançar cap endavant personalment i socialment.

1.3-Marc teòric.

La historiografia de la mateixa manera que la majoria de les disciplines científiques modernes (i sobretot en les ciències humanes i socials), ha oscil·lat cap a la potenciació d'uns o altres objectes d'estudi i/o enfocaments metodològics. L'historiocisme clàssic de Von Ranke introdueix la concepció de fer una recerca objectiva exempta de tot judici de valor, de la història com a ciència.

Aquesta concepció va patir de les seves pròpies limitacions i la història va derivar cap a aspectes més socials i econòmics amb Weber i Durkheim. Amb la història social ens aproximem a la historiografia del segle XX sobretot amb l'escola dels Annals o la història total on el seu objectiu, era l'estudi de tots els aspectes possibles de la societat estudiada. A partir d'aquí al obrir el camp d'estudi a altres aspectes socials arribem finalment al concepte d'estudi de cas. Es a dir a partir d'un cas concret extrapolar una situació a partir de la qual es puguin treure conclusions més generals. No és la finalitat d'aquest treball teoritzar sobre les teories i mètodes de la historiografia moderna. Només hem donat aquestes pinzellades per situar breument dins d'aquest marc teòric el nostre enfocament utilitzat.

No obstant actualment s'està ampliant el nostre camp d'estudi històric, entrant a treballar més intensament el que es coneix com a història de la vida quotidiana. Sense renunciar a l'estudi dels grans fets, alguns historiadors com ara Davis, Chartier o Ginzburg, autors tots ells importants dins el que s'ha anomenat l'estudi de la microhistòria (o història quotidiana), han vist que sinó s'entra a treballar tot una sèrie de fenòmens més quotidians i senzills, la visió històrica que resulta del període estudiat ens pot quedar incompleta. Es per aquest motiu que, i juntament amb altres ciències socials com l'arqueologia, l'antropologia, la història de l'art, la història de la literatura…Els estudis històrics s'han ampliat fins ha treballar tots els aspectes de les societat: Història econòmica i social, història del treball i dels oficis, història del vestit, història dels mobles, història dels utensilis agrícoles…

Voldrem integrar doncs en aquesta concepció històrica el nostre treball. No utilitzarem grans fets i grans personatges per il·lustrar i treballar un període històric concret sinó que treballarem a partir de persones anònimes i fets senzills. No renunciem a treballar els grans fets i èpoques històriques, sinó que senzillament hi donem un altre enfocament diferent.

Pensem que en el nostre treball no fem sinó treballar una època històrica, en el nostre cas és l'alta edat mitjana catalana. Una època molt important ja que es l'època de formació nacional i el moment d'establiment del poder polític català. La majoria d'autors tal com ja em comentat anteriorment, coincideixen en que la construcció de Catalunya i les seves estructures diferenciades, es produeix en aquest moment. Tant Abadal, com Bonnassie, Salrach i Aventin, comenten que la conjuntura entre les arrels visigòtiques i romanes juntament amb l'ocupació carolíngia constitueixen les bases de la futura Catalunya feudal dels propers segles. Ens trobem doncs en els segles IX-X.

Ara bé no treballarem des dels grans personatges que intervenen en els fets històrics comentats anteriorment, sinó a través d'un altre tipus d'enfocament. Entrarem a estudiar més concretament la història de Sant Quirze de Besora. El poble es crea més o menys en la mateixa època, cap al 898 (segons Pladevall 1972). Amb l'estudi de la fundació i la història del poble amb aquests primers segles (segle IX-X) treballarem la

història local del poble però també la història quotidiana dels primers santquirzencs, la seva història política, econòmica i social. Crec que la història local encara no està gaire treballada, aquesta història encara pot aportar molts descobriments i dades interessants per donar-nos una visió de l'època estudiada.

No deixa de ser també l'estudi dels grans fets, però des d'un altre concpeció metodològica.Treballem els grans temes històrics i els grans períodes històrics. però ho fem des d'un punt de vista diferent. En cap cas incompatible sinó més aviat tot el contrari. Els "petits" fets examplifiquen les grans teories i els uns complementen els altres tal com els autors grecs i àrabs medievals com Ibn Khaldun ja han exemplificat.

En definitiva entrem a treballar des d'un punt de vista històric una època i uns fets concrets més aviat remots per aprendre més de nosaltres i del nostre entorn.

1.4-Metodologia.

Tal com comentàvem en l'apartat del marc teòric, l'objectiu de la recerca es treballar la fundació del poble de Sant Quirze a través de la teoria més general que englobaria aquest fet dins el repoblament general de la Catalunya Vella a finals segle IX. Aquest repoblament s'inclou dins el pla dels comtes de Barcelona d'assegurar-se les fronteres i a més a més, aquesta repoblació s'emmarca dins la gran concentració demogràfica de les valls pirinenques.

Per tant el camp d'estudi són els aspectes polítics, econòmics i socials que engloben el poble en aquesta època. Treballarem tots aquests aspectes per donar una visió de la societat catalana en l'Alta Edat Mitjana. Com s'organitza el poble i quines relacions té amb els diferents centres de poder, com vivien i de què? I finalment quines relacions tenien amb altres veïns. La recerca crec doncs que avarca molts aspectes del que entendríem com a aspectes de la vida quotidiana.

Per assolir aquest objectiu i treballar les hipòtesis de treball, analitzarem la informació, que seran dades històriques, a través de l'anàlisi històric. Les dades sobretot seran dades ja publicades en diferents treballs històrics. L'anàlisi historiogràfic es presenta com a imprescindible aquí.

A través de bases de dades el meu model d'anàlisi es basarà en la comparació d'informació històrica. A través de dades geogràfiques, històriques, econòmiques, socials….Amb la construcció d'uns models d'anàlisi per detectar les dades més interessants i les diferències o coincidències amb les informacions de diferents autors, aconseguirem treure conclusions i assolir el nostre propi anàlisi històric.

2-PRIMERA PART: CATALUNYA A L'ALTA EDAT MITJANA.

En tot estudi històric es imprescindible abans que res, aportar una visió del període històric treballat i dels seus antecedents, es a dir, com s'ha arribat a la situació objecte de l'estudi. Ja que pel que fa a nosaltres, el nostre objecte d'estudi es la Catalunya de l'Alta Edat Mitjana, veiem necessari aclarir amb aquesta introducció històrica, el procés pel qual es constitueix Catalunya en aquesta època històrica i es desenvolupen els seus trets específics respecte altres zones europees del mateix període històric.

Catalunya arriba a l'alta edat mitjana, a partir de les seves arrels visigòtiques, com a part integral del món carolingi. La influència d'aquestes dues societats sumada a la invasió musulmana, o més aviat, a la resistència a l'ocupació musulmana, configuraran en Catalunya unes característiques diferenciades respecte tant de la resta d'Europa com dels altres estats peninsulars (Astúries, Navarra, Aragó…) que en aquesta època comencen a estructurar-se enfront el poder musulmà de Còrdova. Aquestes especificitats són les que voldrem estudiar i treballar en aquest estudi al exemplificar-les amb l'estructuració i l'assentament de la població en el territori durant aquests primers segles medievals. (Abadal i Bonnassie 1979).

Es per això que ens interessa abans que res donar aquest recorregut pels antecedents històrics fins arribar a l'època que ens interessa estudiar. En el moment de fer una introducció històrica un dels punts més dificultosos és equilibrar-ne la llargada, no ser excessivament extens i alhora donar la informació clau per entendre'l. Es per aquest motiu que intentarem oferir una visió general a nivell sobretot polític però també evidentment econòmica i social del que arribarà a ser amb el temps Catalunya.

2.1-L'Hispània visigòtica al segle VIII:El regne de Toledo i la Tarraconense.

Amb l'establiment dels pobles visigots a la Península Ibèrica, ens allunyem definitivament del món romà antic i ens acostem cap a la Catalunya altmedieval, que es l'objecte del nostre estudi.

En aquest moment dels darrers rastres de poder imperial a Hispània, els visigots s'aprofiten de la crisi romana: contracció demogràfica, problemes econòmics i dominis organitzats per grans terratinents i hostils a l'estat, opressió fiscal i desigualtats socials: els *potentiones* controlen la terra i els diners i els *humeliores* s'empobreixen…Per establir-se dins les fronteres de l'Imperi Romà com a poble federat.

La segona mitat del segle VI i la primera meitat del segle VII varen significar la plenitud del regne visigot amb la plena dominació de les terres peninsulars i una homogeneïtat ètnica, cultural i político-administrativa.

Ens trobem als inicis del segle VIII quan una crisi agrària i una contracció demogràfica provoca una disminució de la força de treball, segons Barceló són aquestes més que les tensions entre la monarquia i la noblesa l'autèntic desencadenant de la crisi del regne. Tot hi que en aquests moments el sistema esclavista encara funciona. Les dificultats econòmiques i l'explotació per part de la majoria de latifundistes, produeixen la fugida de molts d'ells que es camuflen entre les comunitats de pagesos pobres. La disminució de la força de treball fa caure la producció i per tant disminueixen les rendes i els ingressos de l'estat i de l'aristocràcia. Es en aquest punt que cada com més l'aristocràcia i el rei s'enfronten per acaparar uns recursos cada vegada més reduïts. La provincia de la Tarraconense serà molt afectada per aquests fets. Serà diverses vegades desolada per revoltes, epidemies i fam.

Aquest enfrontament entre noblesa i rei, s'accentua per un problema mai resolt de la monarquia visigòtica: la successió. Pel fet que no hi ha una llei clara de successió, moltes famílies aristocràtiques veuen l'oportunitat d'optar a la corona. El mecanisme de defensa que utilitza la monarquia: la jerarquia eclesiàstica i els concilis per legitimar els diferents reis acaben per resultar ineficaços.

Es un regne dividit on les classes aristocràtiques es troben en plena guerra civil, mentre que les classes populars empobrides i delmades per la fam i les epidèmies, on arriben al 711 un exèrcit berber dirigits pel valí de Tànger Tariq ibn Ziyad, el qual amb pocs anys s'apoderaran de tot el regne. Comença la influència musulmana a la Península Ibèrica.

2.2-Del regne de Toledo a al-Andalús.

Quan les tropes musulmanes arriben a la península, es troben amb una societat que de la barreja d'elements gots i hispanoromans, es ja evidentment diferent de la que podríem trobar en ple Imperi Romà.

Ens veiem amb l'obligació de fer uns petits comentaris sobre la societat visigòtica del segle VIII, perquè segons Bonnaisse 1979, els comtats catalans dels segles IX i X, es a dir, l'objecte del nostre estudi, són més fruit del seu passat visigòtic que de la conquesta carolíngia.

Es difícil calcular el total de població goda que es va establir a la Península, no obstant això es sol considerar una variació que va del 2 al 10% respecte al total de població hispanoromana. Es lògic doncs amb aquesta desproporció de població que la llengua goda i l'arrianisme desapareguessin respecte el catolicisme i el llatí. Respecte la distribució de la població, tot i que el procés de ruralització es molt important amb petits nuclis rurals i amb vil·les de terratinents, les ciutats encara són importants com a centres culturals i econòmics: petits artesans i comerciants encara proporcionen bens de consum. Les ciutats construeixen muralles per defensar-se i en el seu interior els nobles i els bisbes les constitueixen en centres de poder local.

A nivell social lluny encara de la dicotomia feudal senyor/vassall, en l'època visigòtica impera encara el concepte romà de lliure/esclau. No obstant això s'han de fer algunes matisacions. A sobre de tot hi ha l'alta noblesa tant goda com hispanoromana i després la massa de treballadors agrícoles que tenen diferents categories o classes socials. L'aristocràcia disposava de la possessió de la terra que a través de les clienteles, on es vinculaven personalment senyor i pagès, era treballada per pagesos. Aquesta noblesa juntament amb el rei disposaven de comitives militars i pactes personals amb la petita noblesa. Es premia la fidelitat amb armes i aliments així com donació temporal de terres per explora-la. Aquest fet condueix finalment a difuminar la diferencia entre bens públics i privats que serà típic del feudalisme. (Salrach, 1987)

El pas de les propietats comunals a propietats privades (dels senyors) s'accentua en aquest període juntament amb l'empobriment de la pagesia i minvava la seva llibertat al tenir de dependre dels nobles per la seva subsistència. Aquest procés juntament amb l'extensió del cristianisme fa que el sistema esclavista entri definitivament en crisi i s'acabi com a sistema de producció. A partir d'aquest moment els esclaus quedaran com a possessions de luxe sobretot com a treballadors domèstics.

Es a dir, ens trobem davant una societat que es transforma definitivament deixant enrera el món antic i les estructures socioeconòmiques romanes per integrar-se en el món feudal medieval. No obstant això en aquest procés s'interferirà un fet que no es donarà a la resta d'Europa: la conquesta musulmana i el seu posterior assentament en la majoria del territori peninsular.

Es aquesta la societat que les musulmans es troben al 711 quan travessen l'estret i ràpidament derroten les forces visigòtiques.

En el nostre llenguatge col·loquial s'utilitzen termes col.loquials com àrab, moro o sarraí. Aquests termes no són del tot exacte per referir-se a les persones que varen envair la Península i el sud de la Gal.lia. Els termes adequats serien musulmans o islàmics. Amb aquest noms definim els seguidors de la religió anomenada islam, nascuda a la península aràbiga al segle VII. Serà doncs amb aquests noms amb els que ens hi referirem. Cap al 713 ocupen Sevilla i al 720 travessen el Pirineus i ocupen la Septimània. Al 721 intenten capturar Tolosa i al 725 cau Carcassona. Finalment al 731 els francs de Carles Martell derroten els musulmans a Potiers. Aquest fet marca la fi de l'expansió musulmana.

Des d'aquest moment musulmans i francs es troben cara a cara i els següents segles es caracteritzaran per la lluita entre ambdós poders. Els primers lluitaran per mantenir les seves possessions i els segons per assegurar les seves fronteres empenyent els musulmans cap al sud. La major part d'aquesta lluita es desenvoluparà per les terres catalanes on es succeiran la majoria dels fets i personatges que portaran a la constitució de Catalunya com a país amb les seves diferenciacions i particularitats respecte altres territoris peninsulars.

Arribem doncs al període històric que volem treballar, la Catalunya carolíngia de l'alta edat mitjana (segles IX-X).

Abans d'entrar a comentar alguns aspectes dels comtats catalans sota domini carolingi, hauríem de comentar alguns aspectes de la societat musulmana d'aquests segles.

Els musulmans instal·lats a la península ibèrica, s'organitzen amb les seves institucions tradicionals, es a dir, una societat molt cohesionada a nivell de tribu, s'organitzen en relació a la solidaritat tribal, així com amb la venjança respecte l'honor tacat. Per la societat musulmana es molt important *l'assahiya* que es podria definir com un sentiment de pertinença a un grup tribal determinat estructurat a l'entorn d'un lideratge ben constituït. Aquest lideratge controla el grup i el porta contra altres grups. Aquest fet juntament amb la diversitat interna de la societat musulmana (composta per àrabs, berbers...) portarà a la inestabilitat i als conflictes interns, un concepte anomenat pels propis musulmans com a *fitna*. Que acavarà amb el desmembrament del califat de Còrdova i l'aparició de petits regnes independents o taifes. Aquesta fet serà utilitzat tant per carolingis primer com per catalans després pactant amb les governadors de la frontera o després anant-hi en contra. (Sancho 2005)

Tota la zona que després es coneixerà com la Catalunya i Aragó, es ara mateix la frontera nord o superior de l'islam, el Thagr al-A'là. Des de Còrdova que s'ha convertit en capital de l'emirat d'al-Andalús, s'anomenen els càrrecs de governadors locals (valis). En les principals ciutats del Tharg com Narbona, Girona, Barcelona, Lleida, Tortosa o Saragossa.

Frontera que no només es entre estats o regnes sinó també entre cultures, això es molt important perquè aquesta frontera serà més permeable del que ara ens podríem imaginar. Pel cantó d'al-Andalús els governadors de la frontera mantindran llaços de fidelitat no sempre amb Còrdova sinó depenent de qüestions com ètnia o clan. A vegades s'uniran amb els francs contra altres nobles de diferents clans, recordem el concepte de l'assahiya i de la fidelitat al líder. Pel cantó franc però també les lleialtats variaran. Una part de la noblesa cristiana per exemple, de descendència visigòtica serà més sensible a les realitats del país i buscarà més enteniment amb els musulmans. S'ha de tenir en compte que molts nobles visigots varen pactar amb els musulmans i es van convertir a l'islam per seguir en els seus càrrecs. Per tant entre nobles cristians i

musulmans no només hi havia relacions polítiques d'amistat sinó que fins hi tot hi havien relacions familiars. Una altre part de la noblesa però era més lleial a la cort carolíngia que buscarà un enfrontament més dur amb els musulmans. (Salrach 1987).

Com veurem més endavant tant del cantó musulmà com del cantó cristià aquestes diferents lleialtats provocaran inestabilitat i revoltes ambdós bàndols. Revoltes que evidentment un i altres aprofitaran pels seus interessos tant particulars com generals. S'ha de tenir en compte que ens trobem en una zona de frontera i que els centres de poder tant francs com musulmans es troben lluny.

Per sota aquest nivell però també hi ha altres contactes entre els dos cantons de la frontera. Intercanvis comercials, econòmics i culturals seran constants en tot aquest període. S'introduiran en els comtats catalans tècniques agrícoles musulmanes, conreus, moderna (sobretot més endavant quan les taifes hagin de pagar un impost o pària), però també intercanvis culturals. Les dues societats són més permeables del que sembla, fins hi tot a nivell religiós. Un exemple clar d'això és la corrent teològica cristiana de l'adopcionisme, declarada herètica per l'Esglesia catòlica i on s'observen clares influències islàmiques. El monestir de Ripoll es convertirà amb un gran centre de cultura, amb una biblioteca extraordinària, gent de tot Europa hi anirà a aprendre tot el coneixement que ha arribat d'Al-Andalús. (Salrach 2005).

Mentre tant als territoris sota control franc es va construint una nova realitat. Podem parlar que juntament amb els substrats visigot i musulmà i amb l'aportació carolíngia, podem començar a parlar de Catalunya.

2.3-La Catalunya carolíngia.

Des de la derrota musulmana a Potiers, els francs inicien accions contra els musulmans. Aquí aprofitant les lluites internes d'al-Andalús entre els diferents grups com ara berbers, sirians i kalbís.Al 752 el Pirineu ja es la frontera amb la conquesta de Nimes, Adge, Besiers. El 759 cau Narbona, el 767 Altigués, Roergue, Gavaldà i Tolosa.

Des del 755 en que els omeies amb la figura d''Abd al Rahman derrotem l'emir fibrí Yusuf, i proclamen el califat a Còrdova, una sèrie de revoltes i inestabilitat fa que els caps de la frontera superior s'acostin als francs de Carlemany. Com ja em vist anteriorment en tot al-Andalus però encara més a la frontera superior, les fidelitats eren sobretot locals. Alguns valis podien ara pactar amb els francs i després pactar amb Còrdova depenent dels interessos. En aquell moment els primers interessos francs es dirigeixen cap a Saragossa. L'assetgen però no aconsegueixen conquerir la ciutat. Després en la seva retirada destrueixen les muralles de Pamplona. No obstant això i amb la derrota a Roncesvalls al 778, la futura política de Lluís el Piadós abandonarà la zona d'Aragó i Navarra, i s'encaminarà cap a la zona de la futura Catalunya.

Els pactes entre francs i musulmans que hem comentat anteriorment es tradueixen el 785 amb la caiguda de Girona i el 800-801 cau Barcelona. S'inicia el que podríem anomenar la primera època comtal. El primer comte de Girona fou un tal Rostany cap al 785 i Berà és comte de Barcelona. Amb la mort del comte Odilé, Berà és converteix amb comte de Barcelona-Girona.

Berà portarà a terme una política indigenista, allunyada de la política oficial franca. Un exemple important es que Berà acceptarà la trava que el 812 ofereix una ambaixada de Còrdova. Aquest fet va ser denunciat per altres nobles com Gaucelan d'Empúries i Bernat de Septimania. Berà és acusat de traïció i el 820 en una assemblea a Aquisgrà davant la cort carolíngia, és derrotat i exiliat. El nou comte de Barcelona Bernat de Septimània, més pròxim a la política oficial franca, trenca la treva amb els musulmans. No obstant això aviat s'haurà d'enfrontar a una revolta dels partidaris de

Berà. Aquesta revolta que es desenvolupa a la zona de la Plana de Vic, ens interessarà molt ja que aquesta revolta provocarà un despoblament de tota la zona d'Osona i el Ripollès, que no es resoldrà fins d'aquí uns seixanta anys en el regnat del comte Guifré.

2.4-La revolta del 826-827.

Després de l'assemblea d'Aquisgrà del 826 un noble hispanogot, Assió es declara en rebeldia, es trasllada a Catalunya i situa la seva zona d'acció a la Plana de Vic.

Ràpidament altres nobles de la Marca i la Septimania com ara Guillemó s'afegeixen a la revolta. Les autoritats lleials al poder franc sorpreses per la revolta inicialment no responen, però amb l'ajuda franca el compte Bernat de Barcelona es refà i poc a poc va recuperant el control de la situació. Aleshores Assió demana ajuda a Còrdova i els revoltats juntament amb un exercit musulmà assetgen Barcelona i Girona. No obstant això no aconsegueixen perdre cap de les dues ciutats, els musulmans es retiren i la revolta fracassa. Els caps rebels o bé perden la vida o s'exilien a al-Andalús.

Aquesta revolta no deixa de ser l'expressió de la lluita entre dues faccions de la noblesa de la Marca. Una més "oficialista" que està disposada a acatar les lleis i les ordres franques, disposats a lluitar i a convertir el país en una zona de lluita contra l'islam. L'altre fracció més "indigenista" té més en compte la realitat del país i vol establir millors relacions amb els musulmans de la zona, amb molts d'ells, en realitat hi estan emparentats i hi tenen establertes relacions comercials.

Però més que això el que ens interessa pel nostre estudi es l'altre gran efecte de la revolta, hi es que tota la zona de la Plana de Vic i el sud del Ripollès queda despoblada, en aquesta zona el compte Guifré el Pelós hi realitzarà la seva activitat repobladora.

2.5-La segona època comtal.

El que podríem anomenar la segona època comtal, comença amb la derrota dels grups "indigenistes" el 827. Després d'això Bernat de Septimania es l'home fort de la regió. No obstant això les inestabilitats del regne franc representat per les lluites entre els fills de Lluís el Piadós: Lotari, Pipí, Lluís de Babiera i Carles el Calb tindran repercussions als comtats catalans. Seria molt complicat i no ens aporta gran cosa per l'objectiu del nostre treball explicar totes aquestes lluites i les repercussions aquí a Catalunya. Val la pena però comentar que es una època de lluites internes i incursions musulmanes. Una època doncs d'inestabilitat política i econòmica. Inestabilitat que més o menys disminuirà quan Sunifred, i sobretot després els seus fills, es proclamant comte de Barcelona.

Guifré el Pelós fill de Sunfred es nomenat comte d'Urgell-Cerdanya el 870 i comte de Barcelona-Girona el 878. La família de Guifré era segons Abadal d'origen visigot i originaria de Carcassona. Estaria doncs amb contacte amb les tendències "indigenistes" que durant anys han intentat assolir el poder en els comtats catalans. L'objectiu de la política de Guifré serà afermar el poder comtal i repoblar i reestructurar la societat catalana. Una societat que caminava cap al feudalisme que es pot considerar establert al cap d'uns dos cents anys, al segle XI.

Ara mateix però la societat d'aquest moment és una mica diferent. Això ho veurem clarament en la segona part del treball. En aquesta segona part veurem com s'estructura la societat de l'època. Segurament a través d'un estudi de cas que amb poques diferències es podria extrapolar a qualsevol altre poble de la Catalunya Vella,

nosaltres ens basarem però, amb un poble que neix en aquest moment, concretament al 898, i a la zona afectada per la revolta d'Assió del 826-827.

3-SEGONA PART: SANT QUIRZE DE BESORA. UN ESTUDI DE CAS.

3.1-La Fundació.

El fet que una via romana passi molt aprop del poble de Sant Quirze, ens indica que la zona ha sigut des de sempre una zona de pas important en el país. En efecte la via romana que anava des de la vila romana de Vic cap als Pirineus, passa per Sant Quirze.

El 16 de juny del 898 es signa per part sobretot d'Emma, abadessa de Sant Joan i Gotmar, bisbe de Vic, l'acte de consagració d'una església en un petit turó del terme del castell de Besora, consagrada a Sant Quirze. Aquest fet es pot considerar l'inici de la fundació del poble de Sant Quirze de Besora. Tot hi que tal com ens indica Pladevall, per Besora en aquesta època em d'entendre no només el castell del mateix nom sinó també les parròquies i termes de Sant Quirze i Santa Maria, a partir d'aquest moment però podem considerar que les bases del futur poble de Sant Quirze ja s'han instaurat.

Ara bé entendrem perquè en aquell llunyà 16 de juny 898 (segons Espadaler,1993 i Pladevall 1979) l'abadessa de Sant Joan i el bisbe de Vic consagren una petita església en un turó si retrocedim uns quants anys en el temps i entenem aquesta consagració com un pas més alhora d'estabilitzar el territori nord del comtat d'Osona i assegurar i afermar el poder per part de la casa comtal de Barcelona.

La tendència a fugir de les valls i de les zones baixes, i refugiar-se a les muntanyes, es un procés que la població de la Tarraconense i la Septimania ha seguit des del segle VIII. Primer per les rebel·lions entre diferents governadors musulmans, també per ser un lloc de pas de diferents exèrcits i finalment, com a zona de confrontació entre musulmans i francs ha donat com a resultat, una sobrepoblació de les terres alt-pirinenques. El pas a mans franques de les ciutats de Girona (785), Vic (799) o Barcelona (801) no va comportar una incidència demogràfica positiva ja que les expedicions de saqueig musulmanes varen continuar. Encara era un fet més accentuat a la zona central el Ripollès, Osona i el Berguedà. Aquestes zones foren el principal escenari d'operacions de la revolta anti-franca del 826-827, com ja em comentat anteriorment. Així doncs tal com ens indica Salrach:"…als segles VIII-IX, el poblament desigual i dispers i els buits de població de les zones baixes, sud-pirinenques, devien contrastar amb la situació de la muntanya, que imaginem poblada fins als límits de les seves possibilitats."

És en aquest context demogràfic en el que s'inicia una colonització de les zones baixes i sud-pirinenques sobretot primer per pagesos que ocupaven les terres amb el sistema de l'*aprisió.* Entenem per aprisió segons Sadurní: "…del llatí *apprehensio*, aprisió, apropiació. També anomenat el *dret del primer ocupant,* era el dret pel qual una persona que demostrés haver conreat i treballat interrompudament una terra verge pertanyent al patrimoni reial durant trenta anys, passava a convertir-se'n en propietària. Sembla que l'origen d'aquest dret es troba en la legislació visigòtica…". Aquestes aprisions donaren lloc a la estructuració del territori en els anomenats alous, petites propietats de pagesos lliures que tal com ens han relatat Salrach i Abadal constituïen majoria en els primers repoblaments d'aquestes zones.

Per altre banda, també en aquest moment i degut a les dificultats de la repoblació, es funden les primeres comunitats monàstiques benedictines de Catalunya. Els més antics són: Santa Maria d'Arles, al Vallespir (s. VIII), Sant Esteve de Banyoles a Besalú i Sant Andreu de Sureda i Sant Genís les Fonts al Rosselló (s IX).

També d'aquesta època són els monestirs de Sant Julià del Mont i Sant Aniol d'Aguges ambdós a Besalú.

Tots aquests monestirs s'establien en terres ermes i abandonades (Salrach, 2005). Ja que aquestes terres abandonades pertanyien al fisc, era necessari obtenir l'autorització dels delegats del monarca, es a dir, els comtes. Les zones de fundació eren triades, tant pel fet de trobar-se despoblades (o millor semidespoblades), com per la possibilitat de bastir amplis dominis. Després d'escollit el lloc, es bastia l'església i les seves dependències que constituïen el monestir pròpiament dit. Aleshores es disposaven a conrear la terra i camps veïns. El treball de la terra i les activitats relacionades amb l'agricultura són, com veurem més endavant, les activitats econòmiques més importants i la clau per la supervivència de la població. Un cop el conreu donava fruit, demanaven al compte la concessió o confirmació de bens que normalment anava conjuntament amb el precepte d'immunitat, pel qual el domini territorial del monestir inclouria també drets jurisdiccionals sobre els seus habitants (recordem les aprisions realitzades per la petita pagesia durant la mateixa època). D'aquesta manera els monestirs i les esglésies parroquials apart de la seva funció religiosa, realitzaven una funció colonitzadora i repobladora, fixant la població al territori i alhora assegurant-ne l'estabilitat tant políticament com econòmicament.

En la zona del comtat de Barcelona al segle IX, el poblament era molt feble. Sobretot la zona del Ripollès que rebé la majoria de pobladors, el comte Guifré hi va fundar els monestirs de Ripoll i Sant Joan.

El monestir de Santa Maria de Ripoll va ser fundat l'any 880. Les seves possessions inclourien més o menys la vall de Ripoll.

No obstant això ja que el terme de Besora depenia del monestir de Sant Joan, es aquest darrer el que ens interessa més. En un interessant estudi de Jordi Bolós sobre dominis monàstics i organització del territori a l'edat mitjana, trobem dades molt interessants sobre Sant Joan i la seva organització. El monestir de Sant Joan es fundat per Gifré el Pelós, com a monestir femení, vers l'any 885. La primera abadessa és la seva filla Emma.El seu domini nuclear, feia uns 12 km de llarg per 6 Km d'ample. On les zones de poblament eren vil·les o petits nuclis dedicats sobretot a l'agricultura. En una segona zona més allunyada, amb zones com Mogrony o Ogassa, el monestir disposava de pastures d'alta muntanya.

Ja en els dominis més dispersos agafarien cap al nord zones de la Cerdanya i el Conflent. Eren les zones de pastures de l'estiu.

Cap al sud-oest agafaven zones del nord del Berguedà, sobretot cap a Lillet. Aquestes zones sobretot eren interessants pel bestiar a l'hivern.

A l'est el monestir tenia possessions a la Garrotxa, el Pla de l'Estany i l'Empordà.

Finalment al sud disposaven de possessions al Vallès i a Osona, sobretot a la zona d'Aiguafreda i la Roca, passant per Vic, Sora i Besora.

En les possessions del monestir de Sant Joan, l'abadessa Emma es lliura igual que el seu pare a un gran procés de consagració d'esglésies i de repoblació del territori (aquesta interpretació ha estat molt estudiada per Abadal).

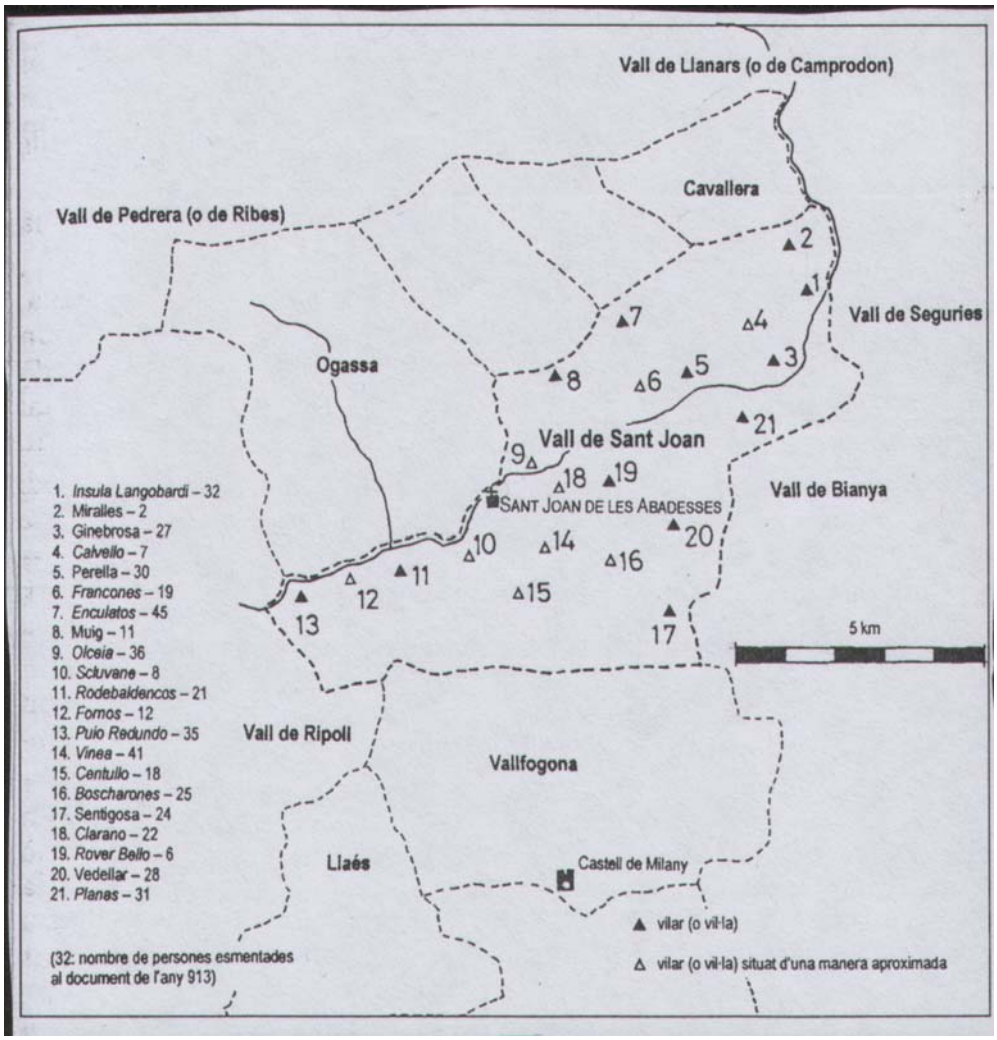

Mapa 1: Domini central del monestir de Sant Joan de les Abadesses.
FONT: Bolós J.:"Dominis monàstics i organització del territori a l'edat mitjana", pàg 139 a Bolós J.,Busqueta J (ed) (2000): "Territori i societat a l'Edat Mitjana". Vol III Universitat de Lleida.

Un cas especialment ben estudiat es el del Vallès per part de Mercè Aventin. En aquest cas, Aventin tot hi que afirma que el Vallès estava poblat, segurament més poblat que altres zones del país, també en aquesta zona es produeixen rompudes i aprisions de terres ermes per part de pagesos que volien defugir les obligacions fiscals i rompre vincles servils. Aquest cas ens es interessant sobretot pel que fa a la Roca i altres poblacions del Vallès on com vist, el monestir de Sant Joan hi tenia possessions.
Ripollès i Trayner ens indiquen una llista de 23 poblacions que Emma funda i/o protegeix:
-Aiguafreda (Vallès Oriental).
-L'Ametlla del Vallès (Vallès Oriental).
-Angostrina (Alta Cerdanya).
-Centelles (Osona).
-Fullà (Conflent).
-La Garriga (Vallès Oriental).
-Gombrèn (Ripollès).
-Llaés (Ripollès).
-Planes de Rigard (Ripollès).

-La Pobla de Lillet (Berguedà).
-Porqueres (Gironès).
-La Roca del Vallès (Vallès Oriental).
-Sant Antoni de Vilamajor (Vallès Oriental).
-Sant Joan de les Abadesses (Ripollès).
-Sant Joan de Montdarn (Berguedà).
-Sant Martí de Surroca (Ripollès).
-Sant Pau de Seguries (Ripollès).
-Sant Pere de Vilamajor (Vallès Oriental).
-Sant Quirze de Besora (Ripollès).
-Santa Maria de Besora (Ripollès).
-Sora (Osona).
-Vallfogona (Ripollès).
-Vilafranca del Conflent (Conflent).

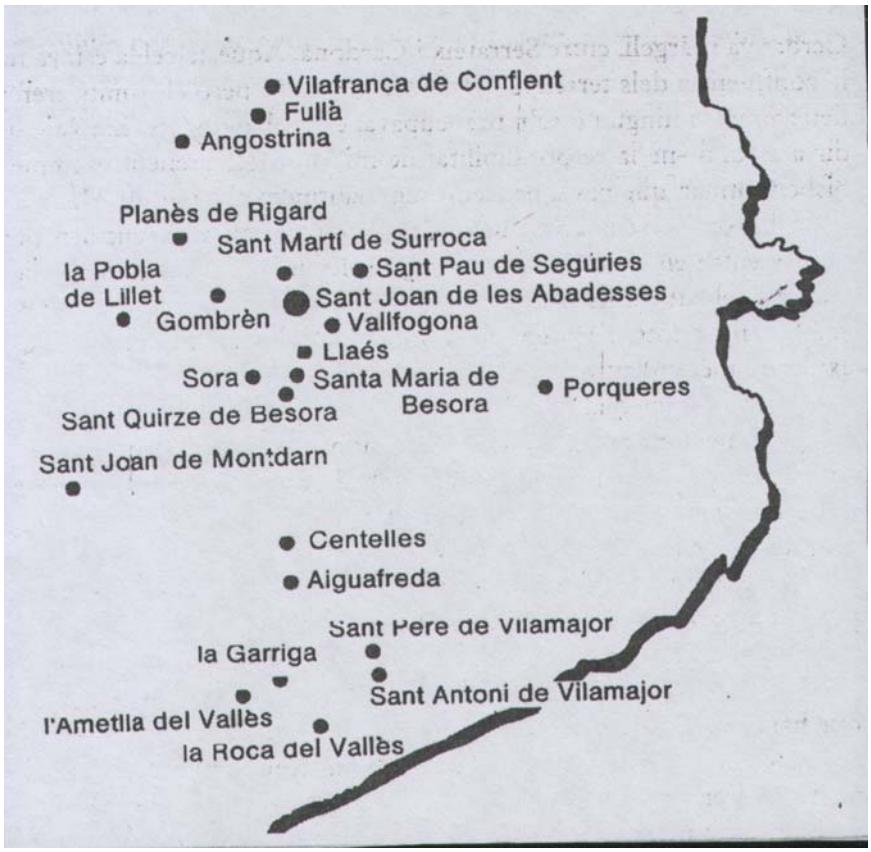

Mapa 2: Poblacions on el monestir de Sant Joan tenia possessions en temps de l'abadessa Emma.
FONT: -Ripollès-Ponsi, J.; Trayner, M.P. "Emma de Barcelona. Una dona a l'inici de la història de Catalunya (s.IX-X)". Barcelona. Editorial Mediterrània. 2000, pàg 90.

La consagració de l'església ens indica una voluntat d'organitzar i estructurar una població que fins aquell moment no havia estat enmarcada ni jurídica ni institucionalment i que probablament es trobava dispersa en el terme que es defineix a l'acta de consagració. A partir d'aquest moment, la població dependrà jurídicament del monestir de Sant Joan de les Abadesses.

Pel que fa al nostre estudi de cas, es conserva aquesta acta de consagració, la qual ens dona molta informació pel nostre estudi, ja que també s'hi indica la dotalia. Escrita originàriament en llatí evidentment, segons la traducció que en fa Amadeu Colom ens vindria a dir el següent:

"En nom de Déu Senyor suprem i Rei etern, a l'any 898 de l'Encarnació de nostre Senyor, l'eximí i venerable Gotmar, el petit, Bisbe de la Seu i Església d'Ausona, va venir, a petició de l'Abadessa Emma, a consagrar l'església de Déu, situada dins el terme del Castell de Besora que Emma, ajudant Déu, va aixecar a un turó a honor de Sant Quirze màrtir. I, reconeixent la seva utilitat, li va donar els delmes i primícies pertinents a aquesta església, ço és, de Les Comes i collet de La Portella fins al torrent de troba llops, i de Crivillers fins a la parròquia de Sant Pere al Pla i la de Sant Pere el Puig fins a Sant Pere de Sora. I jo Emma Abadessa faig donació a la dita església de Sant Quirze màrtir, amb motiu de la seva dedicació dels ornaments eclesiàstics següents: Casulla, estola, cenyidor i manipla, missal i leccionari, per a remei de la meva ànima i de les necessitats d'aquesta església. I, de més, li dono tota la propietat que Wifret comte pare meu em va lliurar com a dot i té per terme a orient des del Grau de la Foradada fins al Torrent de troba llops, i tot el que tenim a Crivillers fins a Sant Pere el Pla i a S. Pere el Puig i fins a Sant Pere de Sora. Atorguem tot això contingut dins els termes ja definits a la susdita església que va ser consagrada per a bé de la nostra ànima i dels nostres pares, com dels nostres presents i futurs pertinents a l'església de Sant Quirze o als sacerdots que ara hi serveixen Déu o que, amb la Seva ajuda, l'hi serviran després... Aquesta dot o donació de Sant Quirze màrtir ha sigut feta el 16 de juny de l'any primer del regnat del rei Carles. Signen....".

Som doncs al dia 16 de juny de 898. Juntament amb Emma i Gotmar, hi ha Vila (un presbíter), el sotsdiaca Teodoric, un tal Quirze i també el notari Gentiles.

En aquest punt ens allunyem més dels grans fets i entrem a treballar també aspectes més petits. Un cop Sant Quirze està situat al mapa, volem conèixer amb més profunditat que hi feien i com vivien els primers santquirzencs, com era la seva vida i el seu dia a dia. Aquests aspectes ens ocuparan els següents capítols i ens donaran una petita visió de la Catalunya del segle IX.

3.2-Economia i societat.

Així doncs a partir del 898 amb la consagració de l'església s'inicia el passat històric de Sant Quirze. També hem vist que aquesta consagració s'integra dins el pla més extens de repoblació i organització de la població existent, per part dels comtes de Barcelona, de la zona del Ripollès i la Plana de Vic, despoblades des de la revolta del 826-827 d'Assió i Guillemó. També recordem que aquesta zona constituïa un punt feble dels comtats de Barcelona-Girona-Osona. El fet que estigués despoblat o més ben dit semi-despoblat era un perill per la seguretat del comtat.

Tal com ens informa Abadal 1969, es significatiu que per l'expedició del 842 d'Abd al Rahman contra Narbona, enlloc d'utilitzar el tradicional camí de la costa contra el que hauria topat amb Barcelona i Girona, s'interna cap al Pla de Bages, el Moianés, la Plana de Vic i arribar a la Cerdanya per la Vall de Ribes. D'aquesta expedició de la qual en tenim noticies per les cròniques musulmanes, d'on es dedueix que va acabar en desastre.

Es evident doncs que el poblament i organització d'aquesta zona era clau ja que esdevenia pas i lligam directe entre la Cerdanya i Barcelona. Tota la zona que va des de la Plana, el Lluçanés, el Moinés i el Bages era necessari per assegurar la frontera del Llobregat-Cardener-Segre mitjà.

Ara bé qui repobla aquestes zones i perquè? Ens ha quedat la idea que tota aquesta zona va quedar deserta, el bisbe Idalcari al 906 (a Abadal 1969) en un concili a Barcelona diu de l'època: *"Ne alquis Christianorum in praedicto pago Ausonae remaneret"* (es a dir que no va quedar a Osona cap cristià). Aquesta afirmació es evidentment exagerada segurament quedaven petits nuclis d'habitants, això si sense cap organització. En el mateix poble de Sant Quirze hi ha unes restes a la zona del "Pla dels Ocells" que semblaria ser un assentament anterior encara que no es coneix exactament l'època. Faria falta un estudi amb més detall per aprofundir-hi. Però no es aquest el nostre objecte d'estudi sinó en l'organització del poble més endavant.

3.2.1-Aprisionadors i pagesos.

Al segle VIII les valls pirinenques de la Cerdanya i l'Urgell van augmentar de població, en el seu gran treball, Bonnassie (1979) ha estudiat aquesta situació. Durant la consagració de la catedral d'Urgell l'any 839, hi ha relació de les parròquies d'aquesta diòcesi. El bisbat d'Urgell incloïa el Pallars, Urgell, la Cerdanya i Berga. La relació de les parròquies es la següent:

-123 a Urgell.
-84 a la Cerdanya.
-31 a Berga.
-38 a Berga.
-2 a Ribagorça.

Es tracta per tant d'una gran densitat de població. El mateix Bonnassie (1979) ens comenta un altre exemple significatiu. A Baen al Pallars cap al 920 hi ha un document on els seus habitants donen els seus alous al comte Ramon Llop. Es calculen uns 90 habitants. Mentre que al 1831 el cens d'aquest poble indica 89 habitants.

Les zones muntanyenques estaven per tant absolutament saturades. D'aquestes zones els pagesos iniciaren un procés de colonització i aprisió de les terres més baixes.

Pel que fa a Sant Quirze no podem assegurar evidentment quants habitants, o si n'hi havia en aquesta època. No obstant això el fet de consagrar una església en aquesta zona sembla indicar que algun assentament humà ja hi era. Segurament degut a aquesta pressió demogràfica, i atrets per les condicions d'aprisió es devien anar traslladant cap a zones més baixes durant el segle IX-X.

Aquests pobladors evidentment eren pagesos, tal com diu Salrach, eren pagesos de rompuda. Varen arribar amb eines i bestiar, llavors i queviures. Inicialment eren petits grups de famílies, pares i fills venien del mateix lloc i eren representats pels pares de família. Els camperols eren humils. Normalment feien servir estris rudimentaris i havien d'aconseguir els recursos per la seva subsistència de petites micropropietats. Segons Bonnassie (1979) i Salrach (1987) aquestes micropropietats o alous, va assolir una gran importància en la reorganització del país. Aquesta repoblació es va realitzar amb situació molt precària, per tant la organització col·lectiva entre els pagesos va ser molt important: col·laboració en tasques agrícoles, l'ús comunal de pastures, el bosc…

Els pagesos arribaven o s'instal·laven en zones que ja havien estat ocupades, ja hi havien construccions o bé alguns habitants ja dispersos pel territori. Aleshores feien aprisió d'un indret. Anteriorment ja hem explicat l'aprisió i com funcionava. Seguidament segons Bonnassie (1979) el comte enviava un delegat o veguer que

delimitava una circumscripció (o castrum), erigia un castell per defensar-se i de les terres no aprisionades en rebia un gran lot com a feu. Seran aquests funcionaris del comte, encarregats de les funcions públiques, com administrar la justícia, aplicar els manaments del comte…, els que un o dos segles després es transformaran en els senyors feudals. Diluint les seves obligacions públiques amb els seus interessos privats. Eliminant els alous i transformant l'actual pagesia lliure amb pagesos amb obligacions feudals.

De moment però podem dir que des d'aquest punt de vista, la pagesia es molt més lliure de com serà d'aquí un o dos segles. Aquesta pagesia que colonitza les zones més baixes del territori fugint de la sobrepoblació de les zones muntanyoses. Podem suposar que algunes famílies arribaren a la zona de Besora, s'hi instal·laren i aprisionaren algunes terres. Podria ser en aquest moment que es produís el procés anterior i la casa comtal, en aquest cas a través del monestir de Sant Joan i de la seva abadessa, Emma, filla del comte Guifré, consagra l'església de Sant Quirze i també la de Santa Maria, i juntament amb el castell de Besora queda organitzat el territori jurídicament i fiscalment depenent de Sant Joan. M'agradaria recordar aquí, que segons Bonnassie (1979) a diferencia d'altres autors, creu que la casa comtal més que organitzar un gran pla de repoblació general dirigit i organitzat centralment des del poder sinó que més aviat varen ser els pagesos que anaren repoblant el territori i només posteriorment la casa comtal o bé els seus representants organitzaren o reorganitzaren després el territori.

Tenim aquesta pagesia situada sobre el territori de Sant Quirze. Evidentment les seves formes de vida i la seva organització del temps i de l'espai estaven condicionades pel calendari agrícola. Aquest calendari ens l'indica Colomer (1997) a través de la fantàstica portalada del monestir de Ripoll, on hi ha representades les principals tasques que es realitzen al llarg de l'any:

- A l'octubre, es recullen les terres dels arbres per farratge i llit dels animals. Treballaven la terra amb aixada i arada, escampar la llavor i enterrar la llavor.
- Al novembre engreixar porcs amb aglans i recollir llenya per l'hivern.
- Al desembre i gener matar porcs i xais.
- Al febrer elaborar formatges.
- Al març podar arbres i cavar vinyes.
- A l'abril caçar i pescar.
- Al maig, recollir els primers fruits.
- Al juny, segar l'ordi i la civada.
- Al juliol segar el blat.
- A l'agost fer les batudes i adobar les terres.
- Al setembre veremar.

Segurament per la pluviositat de la zona no s'utilitzava el guaret. Sinó que anaven rotant els conreus entre cereals amb farratges.

Una visió ràpida de les activitats econòmiques agràries que podien explotar en el poble de Sant Quirze ens dona una visió de com podrien guanyar-se la vida els primers habitants del poble:

-Ramaderia: Els ramats de bestiar eren bàsicament ovelles i cabres, porcs, vaques i aviram. Sobretot es tractava de bestiar de transhumància. S'utilitzaven emprius per el pasturatge dels animals. Per altre banda el bestiar boví es feia servir sobretot per l'arada tot hi que pocs pagesos el poguessin utilitzar.

-Pesca: La pesca també era una font d'aliment per els habitants de la contrada. La pesca al riu Ter però aviat també va esdevenir un dret dels senyors. Colomer (1997) per exemple ens informa de que ja al 951 el papa confirma al monestir de Ripoll de dret de

pesca des del Ter a Ribamala, fins a Fogonella, i del Freser, des dels molins de Germinella (La Corba), fins al Ter.
-Apicultura: La cria d'abelles ja fa segles que era realitzada en tot el mediterrani. A través d'ella els pagesos aconseguien mel (substituta del sucre) i cera, que era un element bàsic per la il·luminació.
-Bosc: En aquest moment els boscos eren accessibles a tots els pagesos, no obstant això amb la progressiva feudalització de la societat catalana al segle XI, aquests es transformen en propietat del senyor. En el nostre cas es evident aquest fet, ja que actualment a Sant Quirze de Besora, una part del terme municipal es coneix encara ara, com a camí dels emprius, cosa que indicaria una certa titularitat pública del sòl. No obstant això Colomer (1997) ens indica que ja a partir del segle XI, els boscos del terme de Besora passen a mans del senyor del castell de Besora. A partir d'aquest moment ja només va ser possible la seva explotació amb un permís.

Els boscos eren importants perquè proporcionaven llenya per a la combustió i caça menor com perdius, conills….També proporcionaven aglans que era aliment pels porc.
-Indústria: Tot hi que es molt exagerat parlar d'indústria, no se m'acut cap altre nom per comentar les dues activitats que més s'aproximarien a una activitat industrial a l'època. Els molins i les fargues eren unes activitats que igual com altres inicialment pertanyien tant a senyors com a pagesos. Ara bé des de sobretot el segle XI el nombre d'aquests augmentà i passen a pertànyer exclusivament als senyors. Colomer ens recorda una referència d'un particular que ven al monestir de Sant Joan precisament, dos molins situats a la Vall de Camprodon per valor de 10 sous.

També més endavant sobretot al segle XI amb el conreu del cànem i el lli apareixen les primeres i rudimentàries indústries manufactureres tèxtils (draps).
-Comerç: Les relacions entre les diferents viles es realitza sobretot a través dels mercats setmanals. Aquests mercats amb el temps es convertiran amb un factor d'intercanvi de bens i de dinamització econòmica. Tal com comenta Batlle, tot hi que no hi ha cap prova que ho corrobori, segurament els mercats altmedievals que neixen en aquesta època haurien de tenir nexes d'unió amb l'època musulmana o fins hi tot la visigòtica i la romana. Ja al segle IX en caps de bisbat com Girona, Elna o Vic hi ha documentació de mercats celebrats en aquestes ciutats. També a Ripoll hi ha documentació sobre la celebració del mercat que constitueix una gran font d'ingressos tant pel comte com pel monestir.

Tot hi que en aquesta època, Ripoll està massa lluny, en un futur el fet que hi hagi una antiga via romana que va directament de Vic a Ripoll, passant per Sant Quirze, afaborirà l'intercanvi comercial entre aquestes poblacions i els seus respectius mercats. Intercanvis dels quals evidentment Sant Quirze s'en beneficiarà.

Els mercats varen constituir un aspecte clau de la reestructuració del país. Tal com diu Batlle: "S'ha de reconèixer de primer antuvi que la fundació de mercats i fires juga un paper decisiu en l'auge comercial de l'edat mitjana: fou un dels motors de l'economia regional en uns casos, i en d'altres, de la general del reialme; al mateix temps consolidà l'establiment de nous habitants en els llocs estratègics i a la frontera, és a dir, el fenomen de l'encastellament. Aquests motius i els fiscals ja foren els principals objectius dels comtes catalans per desenvolupar una política de concessions de caràcter perpetu…".

3.3-Política i gestió.

Després de veure les formes econòmiques de la societat del moment, passem ara a donar unes pinzellades sobre l'organització del poble. Tenim en aquest punt el poble fundat i integrat dins la nova estructura política i social que s'està organitzant en aquest moment.

3.3.1-Aristocràcia.

L'estructura política carolíngia, estructurada a través de les idees que estructuraren sobretot Alculí de York i Jonàs d'Orléans, era una monarquia cristiana (Salrach, 2005). Com a monarquia cristiana, voldria dir que són reis ungits per l'església igualment com ho eren els reis de l'antic Israel. Aquest fet per tant convertia els reis carolingis amb reis-sacerdots. A través d'aquest fet estructurava a la Terra el regne de Déu. Poder temporal i espiritual quedaven units en la figura del rei. Aquest es fonamentava en l'Església. L'Església construeix una visió de l'organització del poder polític terrenal basat en la monarquia carolíngia. Aquesta bàsicament té tres punts: primer la reialesa com a poder establert per Déu dins l'Església, en segon lloc, el rei ha de governar el poble de Déu amb equitat i justícia, pau i la resta de virtuts cristianes. Finalment el poble de Déu per al qual la reialesa exerceix la seva funció.

A la pràctica el monarca investit del poder absolut, desposava d'una jerarquia tant eclesiàstica com estatal: comtes i vicaris, arquebisbes, bisbes i ardiaques… Tots depenen del rei i per tant exerceixen la seva funció per delegació, es a dir, tenien poder però perquè actuaven en nom del rei, en cert sentit, tenien poder perquè quan ordenaven alguna cosa era com s'hi ho ordenés el rei. No obstant això de la mateixa manera també el monarca tal com els nomenava els podia destituir, els donava ordres, vigilava les seves actuacions i els demanava comptes de la seva gestió.

En els comtats catalans doncs el rei nomena un comte que administri el territori, a nivell fiscal recapti impostos, reparteixi justícia i defensi el país de les expedicions de saqueig musulmanes. El comte i més específicament en el nostre cas el comte de Barcelona també ha de delegar els seus poders amb altres funcionaris, veguers i vescomtes, bisbes i preveres… Funcionaris que tenen autoritat només pel fet que es delegat del comte igual com el rei, el comte els pot destituir, donar ordres, vigilar les seves actuacions i demanar comtes.

No obstant això aquesta funció pública amb el temps es va diluint i es va barrejant amb els interessos personals. Amb el temps aquests veguers i vescomtes convertiran, igual com el comte respecte el poder carolingi, les seves obligacions públiques amb privilegis privats i hereditaris. Es convertiran doncs sobretot a partir dels segles X-XI amb una noblesa feudal, amb la possessió dels castells i dels termes, amb la possibilitat de recaptar rendes i impostors per ells, en definitiva en el senyor absolut de les seves possessions.

De moment però en el moment que estudiem, encara no es així exactament. Els veguers i vescomtes de moment encara són uns funcionaris que han d'exercir les seves obligacions en nom del comte i en nom del rei.

Des d'aquest punt de vista el poble de Sant Quirze depèn del castell de Besora per l'autoritat civil i judicial.

El castell de Besora es troba al cim d'un turó de roca a 1.092m d'altitud. El panorama que s'hi domana es vast i l'emplaçament com tots els castells de la zona es estratègic militar i políticament.

Sempre segons Pladevall (1979) afirma que el castell de Besora es remunta al 885 i al 887 amb referències al "castro Bisora" i al "castro Bisaura". Per parlar

específicament el castell, però tenim un document del 898 on precisament es relaciona el castell de Besora amb precisament l'església de Sant Quirze:
-"Ecclesia Sancti Quirici de Bizaura diocesis Vicensis donatur huich monasterio (evidentment Sant Joan) per reverendum in Christo patrem dominum Gotmarum episcopum Vicensem ad preces et instanciam domine Emmone addatise huius monasterii".

Tenim com ja em comentat àmpliament el monestir de Sant Joan com a domini sobre l'església de Sant Quirze, la qual juntament amb la de Santa Maria passaran a formar part de la dotació del monestir.

Inicialment el terme de Besora pertanyia als comtes de Barcelona que com ja hem comentat tenien un vicarius o veguer que administrava la justícia al seu nom i assegurava la defensa. A la pràctica era el senyor del terme i del castell.

El primer senyor de Besora sobre el qual es té alguna referència, es un tal Ermenir, el qual comença a actuar a partir del 975. La seva dona Ingilberga tingué una filla natural amb el comte Òliba "Cabrota" de Cerdanya, que es digué Ingilberga i fou la darrera abadessa de Sant Joan. El personatge més important d'aquest moment però es sens dubte Gombau de Besora.

Val la pena aturar-nos un moment tot hi que pel nostre objecte d'estudi ja s'allunya una mica. Gombau de Besora l'actuació del qual abarca del 990 al 1058, es un dels personatges més importants de l'època. Va heretar els castells de Besora, Curull i Torelló i pels seus serveis al casal de Barcelona, va ampliar els seus dominis amb els castells de Pacs i de Cubelles, al Penedès, l'Eramprunyà al Baix Llobregat, Montornès, Montbui, el Far al Vallés…La seva activitat política comença amb el comte Ramon Borrell ocupant diversos càrrecs públics, continua amb la comtessa Ermessenda de la qual fou un dels homes de confiança i després amb el comte Berenguer Ramon I. Va morir al 1050. En aquest moment els senyors ja disposaven de possessions i poder, començaven a disposar de les propietats i de les seves obligacions públiques com si fossin possessions privades.

Ara bé quines eren les obligacions d'aquests senyors respecte la gent de Sant Quirze? Aquest es l'aspecte que ens interessa treballar. Com afectava a la seva vida quotidiana?

Bàsicament dos aspectes ens interessen per sobre d'altres qüestions, un es l'administració de justícia per un cantó i la recaptació fiscal per un altre (Salrach, 2005).

Els documents judicials solen estar encapçalats per la formula "in presentia de" o "in iuditio de". En l'època carolíngia, el monarca presidia els judicis el qual evidentment delegava als poderosos de la jerarquia. El presidia doncs comtes i bisbes tant a la capital episcopal com en els propis pobles en judicis de menys importància. On segurament es realitzarien a l'església.

Per altre banda el fisc també era funció dels representants del comte. En aquest punt encara no s'ha establert el feudalisme i totes les seves càrregues,tot hi això evidentmente és paguen impostos com ara la tasca, que és un impost que va lligat als moviments repobladors, no obstant això encara les càrregues fiscals i personals són molt inferiors a com seran al cap de cent anys. Quan també les condicions econòmiques seran molt millor.

3.3.2-Església.

L'altre aspecte important que afectava la vida de la gent de Sant Quirze, es l'església. Com ja em vist l'església era important per organitzar el poble. S'hi feien els judicis i el

poble s'organitzava a partir de l'edifici. Hi havia el cementiri i a partir de l'església s'hi construeix el poble a partir de la segrera que envolta l'església.

3.4-Cultura.

A nivell cultural es una època que lamentablement no tenim gaire constància. Està apunt de fer entrada l'art romànic. De moment però estem en el moment del que s'anomenaria art pre-romànic, del qual desgraciadament no ens ha arribat gairebé res.

L'art pre-romànic és sobretot una barreja entre visigòtic i musulmà. L'arquitectura i l'art monumental els es bastant indiferent. S'interessen bàsicament per la decoració d'objectes d'us personal, armes i arnesos. L'orfebreria i les arts del metall varen tenir un notable desenvolupament. L'arquitectura i les arts plàstiques experimentaren, doncs, una forta regressió. L'escultura i el relleu foren substituïts per un relleu molt pla, i la figura humana-present només en l'àmbit religiós- abandona el seu naturalisme clàssic i resta sotmesa a les mateixes tendències d'estilització i abstracció.

L'arquitectura visigòtica és caracteritza per tres elements: la construcció en carreus gruixuts i ben tallats, l'arc de ferradura més obert que l'islàmic i amb extradós vertical sobre la línia d'arrencada, sostingut per columnes amb grans àbacs i capitells d'imitació corínthia.

L'arquitectura carolíngia destaquen les esglésies amb pòrtic i torres frontals, les criptes situades quasi al mateix nivell de la nau, els deambulatoris i els pilars cruciformes que preparen la volta. Els motius decoratius més ben conservats són la miniatura (a nivell de la decoració de llibres, sobretot els evangelis, la imatge a tota plana desapareix i deixa pas a les inicials historiades).

No tenim restes d'aquestes construccions a Catalunya ja que la majoria seran reformades segons l'art romànic al cap de cent anys, no obstant això podem especular que a Sant Quirze l'església que es construeix havia de ser una petita església senzilla sense massa decoracions. Tot hi això, havia de ser evidentment la construcció més important.

Tampoc ens queda constància de com era el monestir de Sant Joan ja que s'hi han fet moltes modificacions, no obstant això suposem que l'església i el monestir havien de tenir un aspecte de fortalesa.

Evidentment només els eclesiàstics sabien llegir i escriure, i el llatí era la llengua de cultura, tot hi que segurament la llengua que parlaven ja començava a diferenciar-se tant que acabaria anomenant-se català.

4-CONCLUSIONS.

Vàrem començar aquest estudi amb la idea de treballar un període concret de la història de Catalunya. Un període molt interessant perquè es tractava del pas de la societat antiga a la societat medieval.

Volíem estudiar aquesta situació històrica però a través d'un estudi de cas, es a dir, a través d'un cas concret històric veure que succeïa a Catalunya al segle IX. La idea era agafar a través de la fundació d'un poble, ja que en aquest moment s'estructura a nivell polític, econòmic, social i religiós la Catalunya medieval, com es realitzava aquest fet.

Iniciàvem la nostra investigació partint de la hipòtesis següent: **que la fundació del poble es produeix dins el marc més general de repoblació de la regió degut a l'interès del comte de Barcelona d'assegurar les fronteres així com de la pressió demogràfica de les zones pirinenques i les necessitats doncs d'ampliar les zones de conreu.**

A partir d'aquesta hipòtesis vàrem treballar la Catalunya del'Alta Edat mitjana, hem vist com el regne visigot de Toledo comença a adaptar i canviar les estructures socials, polítiques i religioses romanes, com entra en crisis i cau davant la invasió musulmana. També em vist com els musulmans conquereixen tota la península i creuant els Pirineus són aturats pels francs. Com els musulmans s'organitzen socialment i com s'enfronten amb els francs. Com aquests darrers es situen als comtats catalans per crear una zona de seguretat entre ells i els musulmans.

Em vist que era un moment d'inestabilitat molt important, tant pel cantó musulmà com pel cantó carolingi. La noblesa carolíngia està dividida entre la que vol una relació més de contacte i pacte amb els musulmans, i una altre que vol una posició més de força, aquest fet provocarà una important revolta cap al 826-827 que despoblarà pràcticament la Plana de Vic. Aquesta despoblació serà aprofitada pels musulmans per realitzar-hi importants expedicions de saqueig.

Degut a totes aquestes incursions i revoltes, la població de la zona es refugia a les zones altes i a les valls alt-pirinenques. Es a dir la zona muntanyosa del país està al límit de la seva explotació econòmica.

Podem veure doncs que s'ens compleix la hipòtesis de treball. A partir del segle IX la sobreexplotació econòmica de la zona pirinenca, fa que pagesos de rompuda amb petits grups, baixin cap a terres més baixes i comencin a aprisionar terres per conrear-les creant petits alous o microexplotacions agràries. També em vist que en aquest moment la societat catalana, es una societat de pagesos lliures, la noblesa encara té certa debilitat i el país encara es més pròxim al món antic que al medieval. No obstant això només amb un parell de segles podrem parlar de Catalunya com un país feudal més.

També em vist que aprofitant aquesta colonització de terres baixes i degut al interès que la casa de Barcelona té per repoblar el país per evitar la inestabilitat i la debilitat que això li provoca, els representants del comte ho fomenten i a més a més un cop fetes les aprisions estructuren el país fundant castells i esglésies.

També em vist com a partir d'aquestes ocupacions properament hi haurà una gran revitalització econòmica, que a més a més de les paries musulmanes, en els propers segles Catalunya coneixerà un nou període on circularà més diners i es podrà estabilitzar més el país, també es podran fer més actuacions arquitectòniques, apareixerà el romànic i el casal de Barcelona podrà iniciar la reconquesta primer de la Catalunya Nova i després València, Mallorca…

Un dels molts casos on succeeix això, es precisament el poble de Sant Quirze de Besora al terme del castell de Besora. En el qual es consagra al 898 per part del bisbe de

Vic i a petició de l'abadessa Emma de Sant Joan una església en un turó prop del Ter i la dota de terres i objectes perquè es pugui mantenir.

No sabem quanta gent hi havia en el terme de Besora però es evident que si es funda l'església podem suposar que alguns alous s'hi havia instal·lat i que en els següents anys se l'instal·laran més.

Seguidament em passat a treballar més específicament el poble de Sant Quirze, com s'hi vivia, que hi feia la gent….També les relacions amb la noblesa i l'església i finalment amb quin punt ens trobem des d'un punt de vista cultural i artístic.

Amb definitiva crec que em vist que la nostra hipòtesis de partida era correcta i em pogut estudiar a un cas concret per extrapolar una situació que al segles IX-X es converteix en general a Catalunya.

Una Catalunya que si ve ja fa temps que ha abandonat el món antic, i trobant-se dins de l'època medieval, camina cap a la feudalització de la societat. De moment però el país es construeix i els pagesos són més lliures.

Una època doncs on els pagesos que habitaven el poble de Sant Quirze amb petites alous, començaven a rompre les terres del terme, conreaven la terra i tenien una església en un turó per anar a resar. Mentre que des del castell de Besora i el monestir de Sant Joan s'afermava el seu poder i feien els passos per anar cap a una societat totalment feudal.

5-GLOSSARI.

-Adopcionisme: Doctrina considerada herètica per l'ortodòxia cristiana. Defensava que Jesús, com a home, era fill de Déu només per adopció. Pels adopcionismes, Crist tenia dues naturaleses: una de divina i una altre d'humana. La humana la tenia per naixement i la divina per adopció, entenent per adopció l'acte pel qual es conferien a una persona estranya, és a dir, no engendrada pel pare, tots els drets que li correspondrien com a fill. L'adopcionisme es desenvolupà a Orient des del segle II i va influir en l'arrianisme de la Hispània visigòtica (V-VI). Elipand, arquebisbe de Toledo, molt influït per la visió musulmana de la figura de Jesús, que si bé era reconegut com a profeta no ho era com a Déu, fou el recuperador al segle VIII de la doctrina adopcionista en un intent d'acostament entre les dues religions existents en la seva diòcesi. Cal veure també en la postura d'Elipand una reacció als canvis polítics que van succeir a la caiguda del regne visigot. L'adopcionisme constituïa un atac directe a les pretensions ortodoxes de l'imperi carolingi alhora que es convertia en una opció a seguir pels bisbats peninsulars que no volien sotmetre's a les pretensions franques. Aquesta fou per exemple la postura de Fèlix, bisbe d'Urgell, que defensà l'adopcionisme tot i la frontal oposició de l'església carolíngia, que convertí la lluita religiosa en un mecanisme de lluita per l'hegemonia política tot adscrivint els bisbats d'Elna, Girona, Urgell i Barcelona a la metròpoli de Narbona. En aquest punt Fèlix es convertí en el més ferm defensor d'aquesta doctrina, fins al punt que durant molt temps d'adopcionisme fou conegut amb el nom de "heretgia feliciana".

-Alou (del franc *adod*, possessió plena): L'alou era una extensió de terra lliure; això vol dir que el seu propietari n'era l'amo directe i no havia de fer cap mena de pagament ni prestar cap tipus de servei a cap senyor pel fet de posseir-la. A l'època franca aquesta paraula feia referència a les terres pròpies o heretades (patrimonials) per oposició a les adquirides, però posteriorment acabà per definir les terres lliures. A la Catalunya Vella s'aconseguia una terra en alou per aprisió, mentre que a la Catalunya Nova els pagesos es beneficiaren de privilegis i cartes de poblament per aconseguir-los. Els comtats catalans del segle X feren majoritàriament poblats per petits propietaris aloers, però a partir del segle XI es generà un canvi profund en el sistema d'explotació i de possessió de la terra, especialment en els territoris de la Catalunya Vella, on el poder senyorial era més influent i on el procés de feudalització tingué més força. Així començà un procés pel qual la majoria d'alous lliures s'acabaren convertint en tinences senyorials en les quals el pagès devia rendes i serveis i deixava de ser el propietari real de la terra que treballava. Tot i això el mot alou no va desapareixer dels documents, malgrat que passà a adquirir nous significats ben allunyats del seu origen.

-Aprisió (del llatí *apprehensio*, aprisió, apropiació): També anomenat el "dret del primer ocupant", era el dret pel qual una persona que demostrés haver conreat i treballat ininterrompudament una terra verge pertanyent al patrimoni reial durant trenta anys, passava a convertir-se'n en propietària. Sembla que l'origen d'aquest dret es troba en la legislació visigòtica però arribà a popularitzar-se molt al nostre país, especialment durant els segles IX i X, ja que aquest va ser el sistema més utilitzat per part de l'administració per tal d'ocupar i fer rendibles els territoris devastats pels atacs musulmans. El sistema d'aprisió, ja utilitzat pel comte Guifré el Pelós en el poblament de les terres d'Osona i el Bages, va facilitar l'organització i la reocupació dels territoris de frontera. L'aprisió és en l'origen de la majoria de propietats lliures (alous) que trobem a l'anomenada Catalunya Vella durant l'Alta Edat Mitjana. Les comarques més

afectades pels processos d'aprisió, a part de les ja esmentades, van ser el Pallars i el Ripollès, i posteriorment la Segarra, l'Anoia i el Penedès, a la Catalunya Nova.

-Carolingi, imperi: Imperi creat el dia de Nadal de l'any 800 amb la coronació per part del papa Lleó III a Carlemany com a emperador del Sacre Imperi Romano-Germànic. L'imperi carolingi comprenia els territoris de les actuals França, Suïssa, els Països Baixos, part d'Alemanya, Itàlia i part de la península Ibèrica. La base d'aquest imperi es troba en el regne franc de la dinastia merovíngia, que l'any 751fou substituïda per la carolíngia. Pipí el Breu, majordom de la cort merovíngia, amb el suport de l'Església i l'exèrcit, es feu proclamar rei aquest any a Soissons. Amb el seu fill Carlemany la monarquia carolíngia va rebre l'empenta definitiva per convertir-se en imperi. Carlemany va bastir la idea de la renovació de l'Imperi romà basant tota la seva autoritat i les seves lleis en la Bíblia i esdevingué així, seguint els models teocràtics orientals, l'emperador i el representant de Déu i la seva voluntat a la terra. La defensa i propagació del cristianisme va motivar la política carolíngia. Els vincles personals es van utilitzar en el pacte se submissió de cadascun dels representants de l'imperi. Els territoris catalans quedaren sota domini polític i administratiu dels francs i, com a conseqüència d'això, els comtes del país esdevingueren delegats de l'autoritat carolíngia, la qual cosa els va obligar a assistir a les assemblees del regne de la mateixa manera que els bisbes i els abats havien d'assistir els concilis generals francs. El darrer terç del segle IX, el debilitament del poder carolingi permeté una major independència a tots els seus representants, especialment els més allunyats de la cort, com és el cas dels comtes catalans. Aquesta autonomia esdevingué definitiva amb l'arribada al poder d'Hug Capet i el canvi de dinastia.

-Domus: Unitat menor de control del territori depenent d'un castell termenat. Eren cases regies i fortificades envoltades per terres d'alou i amb drets propis de protecció sobre una part de l'àrea depenent del castell. Normalment hi havia vinculació entre les famílies que les habitaven i el senyor al qual pertanyien. En alguns casos van arribar a adquirir prou importància per arribar a substituir el castell en la totalitat de les seves atribucions. En alguns documents dels segles IX-X, el terme domus s'aplicava per designar un monestir.

-Dotalia: Actes de consagració de les esglésies que s'acompanyen amb la corresponent dotació de béns. La redacció d'aquests documents es feia en compliment de la legislació canònica que prohibia la consagració d'una església si abans no s'havia rebut el seu dot, i aquest es l'origen del nom medieval de dotalia. L'Església es convertia mitjançant la consagració en l'esposa de Crist, i com qualsevol altre esposa en l'Alta Edat Mitjana, ella també havia de rebre el seu dot. Els components bàsics d'una dotalia eren el territori, el clergat i el patrimoni. El primer component venia ja des del segle IX amb l'especificació del territori parroquial que dependria de l'església en qüestió. Pel que fa al clergat, era escollit en la majoria dels casos pels mateixos promotors de la consagració de l'església sempre que es respectés la subjecció a la seu episcopal; aquesta es manifestava amb l'obediència al bisbe, la recepció del crisma, l'assistència als sínodes diocesans i el pagament puntual dels diferents censos. En el cas del patrimoni, era variable depenent de la importància de l'església, però podia incloure, a part de l'obligatòria casa del clergue, alous, honors, terres, camps de cereal o vinya, i fins i tot en casos puntuals algun dret senyorial. Normalment la dotalia es redactava al mateix edifici el dia de la consagració. En l'acta es recollien, entre altres coses, els

topònims del terme, els noms dels dotadors, els béns rebuts de part seva i els diners o els censos establerts per l'església en qüestió.

-Franc: Individu d'un poble germànic constituït per l'agrupació de diverses poblacions del Rin inferior. El debilitament de les defenses romanes permeté que passessin el Rin en diverses ocasions. Lentament es va començar a ocupar la Gàl.lia. Després de la caiguda de l'imperi romà establiren un regne a l'actual França amb la dinastia merovíngia. Extingida aquesta, els seus majordoms fundaren una nova dinastia transformant el regne amb imperi, l'Imperi carolingi o Sacre Imperi Romano-Germànic.

-Fitna (de l'àrab *fitna*)**:** Concepte islàmic que es refereixen als conflictes interns que es produeixen dins la comunitat islàmica entre musulmans de diferents tendències, ètnies o clans.

-Gòtia: Nom amb què era coneguda l'antiga província de la Gàl.lia Narbonesa o Gòtica durant el domini franc, encara que durant el segle IX i el principi del segle X el trobem fent referència a Hispània.

-Pagus: El terme pagus (*pagus-i*) feia referència en època romana als nuclis rurals sense defenses emmurallades. Normalment aquests pagi estaven vinculats a territoris i centres indígenes pre-romans (ciutats o oppida emmurallats). A partir del segle IX, amb la conquesta carolíngia de la Marca Hispànica, el nom va esdevenir sinònim de comtat, per passar a referir-se, més endavant, exclusivament als territoris desproveïts temporalment de comte o als dependents d'un comtat més important. Aquest fou el cas, per exemple, dels pagi de Berga, Peralada o Conflent.

-Pàries: Tribut o pagament anual i a voltes mensual que feien els musulmans als comtes catalans com a reconeixement de submissió o com a indemnització de guerra, durant els segles XI i XII coincidint amb la desmembració del Califat cordovès en regnes de taifes. L'afebliment del poder musulmà que derivà d'aquesta divisió va facilitar la pressió cristiana fins al punt que durant la segona meitat del segle XI, malgrat la percepció de pàries, els comtes catalans no van deixar d'atacar, conquerir i repoblar territori que es trobava anteriorment en poder de l'Islam. El cobrament de pàries va suposar un enriquiment per als comtats catalans, alhora que va afavorir la circulació monetària en aquests territoris i propicià l'aparició d'encunyacions d'or com la del mancús.

-Pre-romànic: Nom que es dóna al conjunt d'estils i solucions constructives anteriors a la introducció del romànic. Generalment la cronologia d'aquest estil és des de Carlemany, als segles IX-X, fins a la instauració i la difusió del romànic. Alguns autors però, la consideren en un sentit més ampli i l'apliquen des del segle V, fins al segle X. Hi ha una gran varietat d'estils i solucions arquitectòniques, encara que per la seva gran personalitat es sol parlar de tres variants, com són l'art carolingi, l'asturià i el mossàrab. A Catalunya trobem tradicions hispano-romanes i visigodes influïdes per l'art carolingi, el mossàrab peninsular i alguns elements àrabs procedents del Califat de Còrdova del segle X. En els comtats catalans hi va haver una important activitat constructiva als segles IX i X, fruit de l'assentament en els diversos territoris de frontera. La majoria d'aquests edificis, però, no ens han arribat ja que van ser refets o modificats d'acord amb el nou estil romànic a partir de l'any 1000.

-Rompuda: Acció de cavar la terra profundament a fi de conrear-la. Terra que ha estat cavada per conrear-la.

-Septimania: Nom que donaven les fonts franques a l'antiga província romana Narbonesa, que apareix en els textos hispànics com a Gàl.lia Gòtica. De segle V al segle VIII va pertànyer al regne visigòtic. L'any 720 la regió fou ocupada pels exèrcits musulmans. L'any 759 serien expulsats pel rei franc Pipí el Breu, que convertiria la Septimània en una marca o territori amb els dominis d'al-Andalús. En aquesta zona s'hi refugiaren molts hispanogots provinents del sud dels Pirineus, els descendents dels quals col·laborarien amb els emperadors francs en el poblament de la Marca Hispànica. Els pobladors i els comtes dels territoris catalans provenien d'aquesta zona, com és el cas del Casal de Barcelona.

-Taifa (de l'àrab *ta'ifa*, destacament, partit): Cadescun dels petits estats independents que sorgiren a al-Andalús després de la desmembració del Califat omeia de Còrdova. La majoria d'aquestes taifes foren governades per l'aristocràcia local. L'època de taifes es caracteritzà per ser un moment de màxima esplendor i de gran desenvolupament, tant en l'àmbit sòcioeconòmic com en el cultural i científic.

-Tasca (del llatí medieval, *taxa*, assenyalament de quantitat): Era un pagament lleu que trobem documentat a partir del segle IX lligat als moviments de repoblació. Era una taxa que gravava els pagesos artigaries. Suposava una onzena part de la collita, encara que posteriorment es pogués referir a una desena part, equirant-se així amb el delme. A partir del segle XI, la tasca s'exigí com un element més de la renda feudal.

-Thagr (o també *Thagr al-A'là*): O frontera Superior d'al-Andalús. Nom donat pels musulmans a la zona més allunyada de la península que englobaria la zona de la Catalunya, la Septimània. Ciutats com Narbona, Barcelona, Girona, Lleida, Tortosa o Saragossa es convertiren en els principals centres administratius i militars de la Frontera Superior. Des d'allí es va exercir un cert control sobre el territori i sobre les vies de comunicació.

-Veguer: Representant del comte o del vescomte en un castell termenat amb atribucions administratives, policials, militars i judicials. La figura del veguer prové directament del *vicarius* germànic, càrrec que equivalia a un lloctinent o representant i que, com ell, té un districte propi al voltant del seu castell. El veguer apareix en els comtats catalans amb la restauració política i la reorganització del territori dels segles IX i X. En aquest moment el càrrec estava lligat al comte per un jurament de fidelitat, però a partir del segle XI, i paral·lelament al procés de feudalització, els veguers s'aniran independitzant del poder del comtal i arribaran a esdevenir del tot autònoms. Als comtats catalans aquest procés donarà origen a importants famílies vicarials que posteriorment es veuran desplaçades per les famílies dels castlans.

-Vescomte: Dignatari o funcionari al servei del comte. Els vescomtes apareixen a mitjan segle IX en terres del nord dels Pirineus, d'Empúries, Pallars i Ribagorça. Als comtats catalans durant l'època carolíngia, el vescomtat no constituïa una divisió territorial i els vescomtes eren els delegats dels comtes en les capitals dels pagi. Amb el procés de feudalització el càrrec de vescomte va seguir la mateixa evolució que la resta de funcionaris públics, convertint-se en hereditari i patrimonial des del principi del segle X. A partir d'aquest moment es formaren territoris vescomtals amb identitat pròpia on

el vescomte esdevingué el cap honorífic i feudal, mentre que el veguer passava a desenvolupar les seves funcions.

-Vicus: Nom utilitzat ja durant l'Imperi romà per anomenar els barris o ravals que depenien d'una ciutat. A l'imperi carolingi, el vicus era una divisió fiscal que depenia del veguer (*vicarius*), que era el funcionari que s'encarregava de recaptar els impostos.

-Visigot: Individu d'un poble germànic del grup oriental estretament relacionat amb els ostrogots. Entraren a l'Imperi romà cap al segle IV. Després de molts canvis d'assentament arriben a Hispània on a partir del segle VI hi funden un regne, el regne de Toledo, que durarà fins a la invasió musulmana al 711.

6-BIBLIOGRAFIA.

-Abadal, R.D'. "Catalunya carolíngia III. Els comtats de Pallars i Ribagorça." 2 vol. Barcelona. Instituts d'Estudis Catalans.
-Abadal, R. D'. "Dels visigots als catalans. La formació de la Catalunya independent" vol. 2. Barcelona Edicions 62.
-Abadal, R. D'. "L'Abat Oliba. Bisbe de Vic i la seva època". Aedos. Barcelona 1962.
-Abadal, R.D'. "Els primers comtes catalans". Ed. Vicens Vives, Biografies catalanes, 1. Barcelona, 1980.
-Abadal, R.D'. "El temps i el regiment del comte Guifré el Pilós" Barcelona. Ed. AUSA. Barcelona.
-Albert, E. "Les abadesses de Sant Joan" Rafael Dalmau editor. Barcelona 1965.
-Anglada, A. "Història del poble de Montesquiu". Ajuntament de Montesquiu. 1994.
-Anònim "Onzè centenari de Sant Joan de les Abadesses".
-Aventín, M. "La societat rural a Catalunya en temps feudals" Barcelona, Columna.
-Aventín, M. "Sant Benet d'Espinells i la Catalunya de l'època romànica". Ajuntament de Sant Sadurní d'Anoia. 1981.
-Aventín, M. "Vilamajor 872-1299, de la fi del sistema antic a la consolidació del feudalisme". Sabadell. Ausa 1990.
-Albereda J., Figuerola J., Molist M., Ollich I., "Història d'Osona". Eumo Editorial. Vic. 1984.
-Batlle i Gallart, C. "Fires i mercats. Factors de dinamisme econòmic i centres de sociabilitat. (segles XI a XV)" Dalmau Editor. 2004.
-Boixés, J., "El petit país del Ripollès", Maideu, Ripoll, 1970, 2ª ed.
-Bolós J. "Paissatge i història a l'època medieval a la Catalunya Nova" Universitat de Lleida 2002.
-Bolós J. "Territori i societat a l'edat mitjana" nº 1,2,3. Universitat de Lleida.
-Bonnassie P., "Catalunya mil anys enrera (s. X-XI).Economia i societat pre-feudal" vol. 1 Barcelona. Edicions 62. 1979.
-Bonnassie P. "Del esclavismo al feudalismo en Europa occidental" Barcelona Crítica.
-Caïs, J. "Metodologia de l'anàlisi comparatiu". CIS.
-Campàs J., "Els orígens nacionals. L'alta edat mitjana s. VIII-IX". Barcanova.
-Colomer J, "La formació de la societat feudal (segles IX a XII) al Ripollès vista a través de les fonts publicades". Anàlisis del CECR 1997 a **"Gerbert d'Orlhac i el seu temps"** CER.
-Diversos autors. "Catalunya i França meridional a l'entorn de l'any mil. Barcelona.Generalitat de Catalunya.
Diversos autors. "Symposium internacional sobre els orígens de Catalunya" 2 vol. Barcelona. Generalitat de Catalunya.
-Espadaler, R; Serrallonga, J; Vilardell, L; "Sant Quirze de Besora: Imatges per a una història". Ajuntament de Sant Quirze de Besora. 1990.
-Espadaler, R. "El Castell de Montesquiu a la darreria de l'Edat Mitjana". Barcelona. L'avenç. 1993.
-Esteve, J. "Emma de Barcelona, primera abadessa de Sant Joan" Full Diocesà de Vic (21 de juny de 1998).
-Junyent, E. "Els monestirs de Sant Joan de les Abadesses" Sant Joan de les Abadesses.
-Mascarella,J.;Sitjar, M. "Guifré el pelós. Documentació i identitat". Ripoll. Centre d'Estudis Comarcals del Ripollés. 1997.
-Pladevall A., "Els monestirs catalans", Destino, Barcelona, 1974, 3ª ed.

-Pladevall A, “Les parròquies de Sant Quirze i Santa Maria de Besora” Festa major 1972 (Sant Quirze de Besora).
-Pladevall A “L’antic terme feudal de Besora i les parròquies de Santa Maria i Sant Quirze” Festa major 1973. Sant Quirze de Besora.
-Pladevall A. “El castell de Besora i el casal de Montesquiu” Els castells catalans Volum V pp 96-114 Barcelona Dalmau Editor.
-Pladevall A “Santa Maria de Besora” a Catalunya romànica vol X. El Ripollès pp 411-419 Barcelona GEC.
-Quivy, R.; Van Campenhout, L. “Manual de recerca en ciències socials”. Herder. Barcelona 2001.
-Ripollès-Ponsi, J.; Trayner, M.P. “Emma de Barcelona. Una dona a l’inici de la història de Catalunya (s.IX-X)”. Barcelona. Editorial Mediterrània. 2000.
-Rovira i Virgili, A. “Història Nacional de Catalunya”. Edicions Pàtria. Barcelona.
-Ruiz i Calonja, J. (rec.) “Retaule de la vida medieval.Textos catalans coetanis”. Barcelona. Barcanova. 1990.
-Salrach, J.M. “El procés de feudalització. Història de Catalunya”. Ed Salvat, vol. 2, Barcelona 1979.
-Salrach, J.M. “Història de Catalunya. El procés de feudalització. Ss III-XII”. Edicions 62. Vol II. Barcelona 1987.
-Salrach, JM; Aventín M. “Conèixer la història de Catalunya. I:Dels orígens al segle XIII” Barcelona. Vicenç Vives.
-Salrach JM; Duran E, “Història dels Països Catalans. Dels orígens a 1714” 2 vol. Barcelona Edhasa.
-Salrach JM “Catalunya a la fi del primer mil.leni” Eumo Editorial. Vic 2004.
-Sancho M “Catalunya any zero. El paper de l’islam en els nostres orígens” Editorial UOC. Barcelona. 2005.
-Zimmermann, M. “En els orígens de Catalunya. Emancipació política i afirmació cultural”. Barcelona. Edicions 62. 1989.

ANNEXES

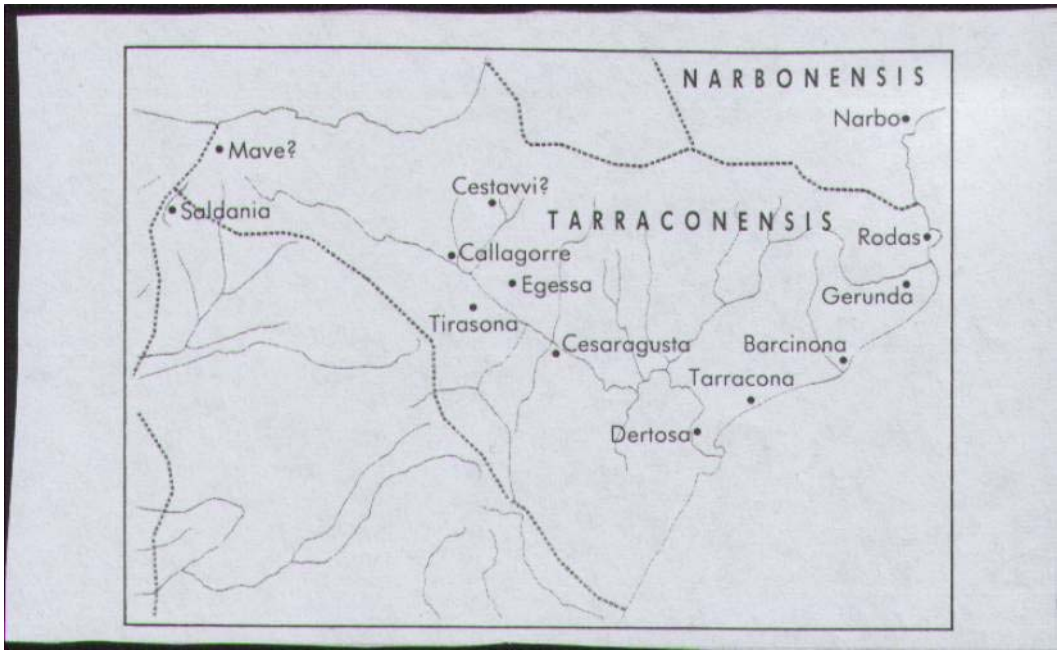

Mapa 3: La província visigòtica de la Tarraconense al segle VIII.
FONT: -Salrach, J.M. "Història de Catalunya. El procés de feudalització. Ss III-XII". Edicions 62. Vol II. Barcelona 1987, pàg. 68

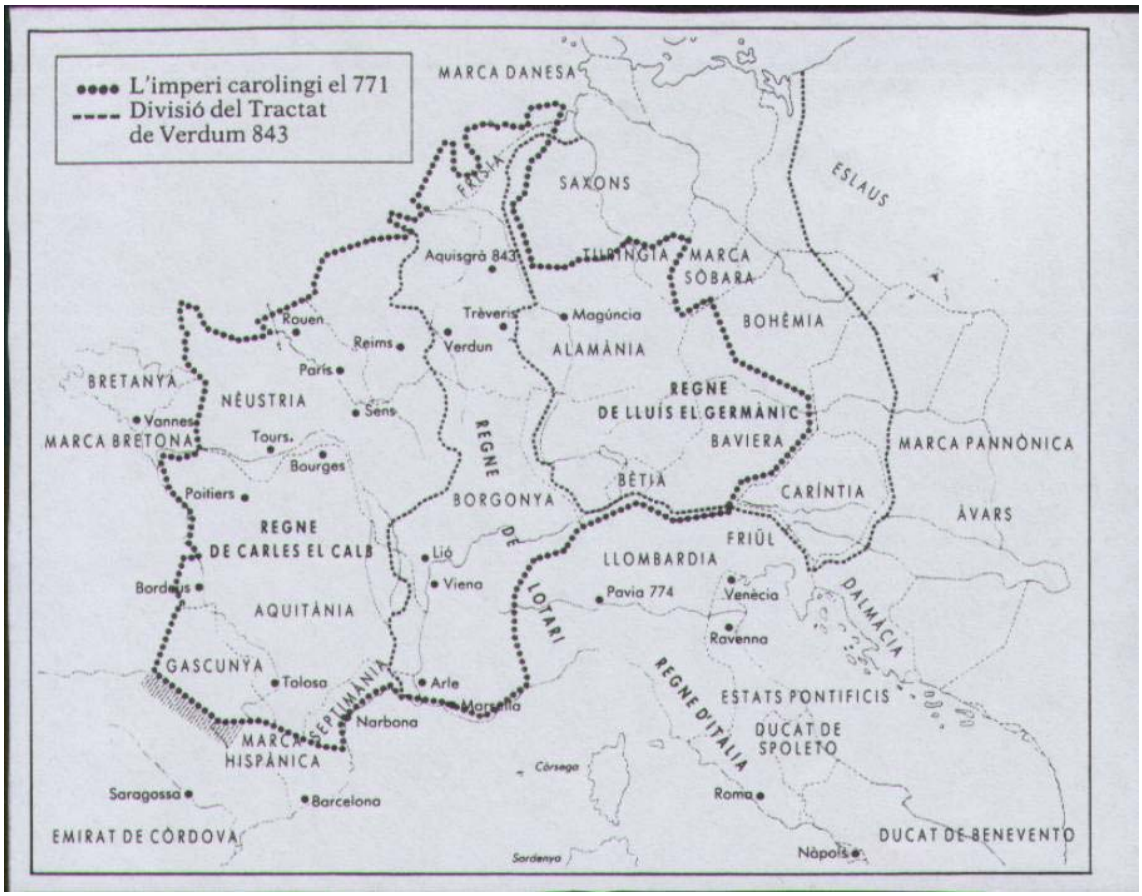

Mapa 4: L'imperi carolingi al 771.

-FONT: -Salrach, J.M. "Història de Catalunya. El procés de feudalització. Ss III-XII". Edicions 62. Vol II. Barcelona 1987, pàg. 148.

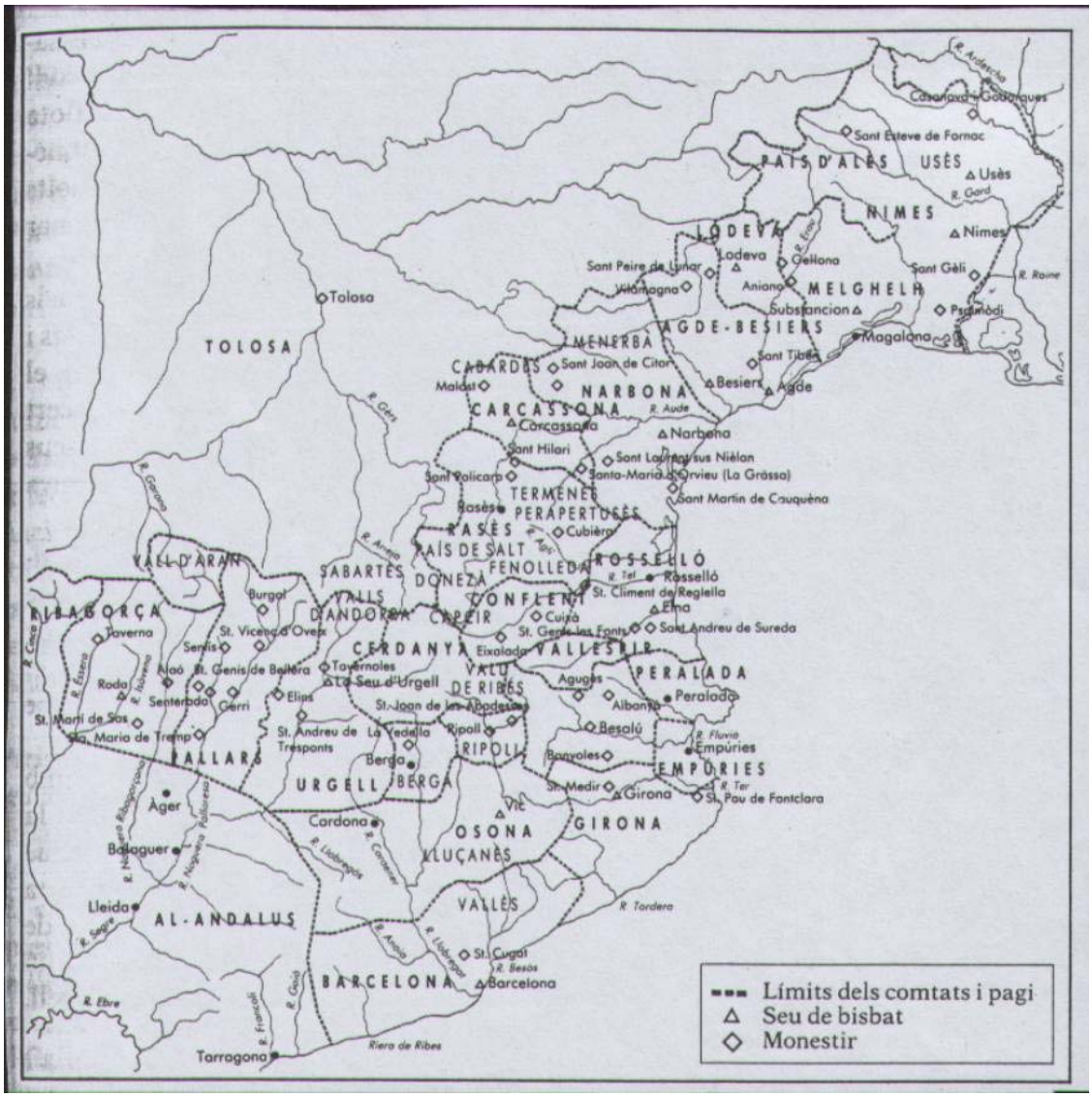

Mapa: 5. Catalunya i la Septimania al segle IX.
FONT: -Salrach, J.M. "Història de Catalunya. El procés de feudalització. Ss III-XII". Edicions 62. Vol II. Barcelona 1987, pàg. 167.

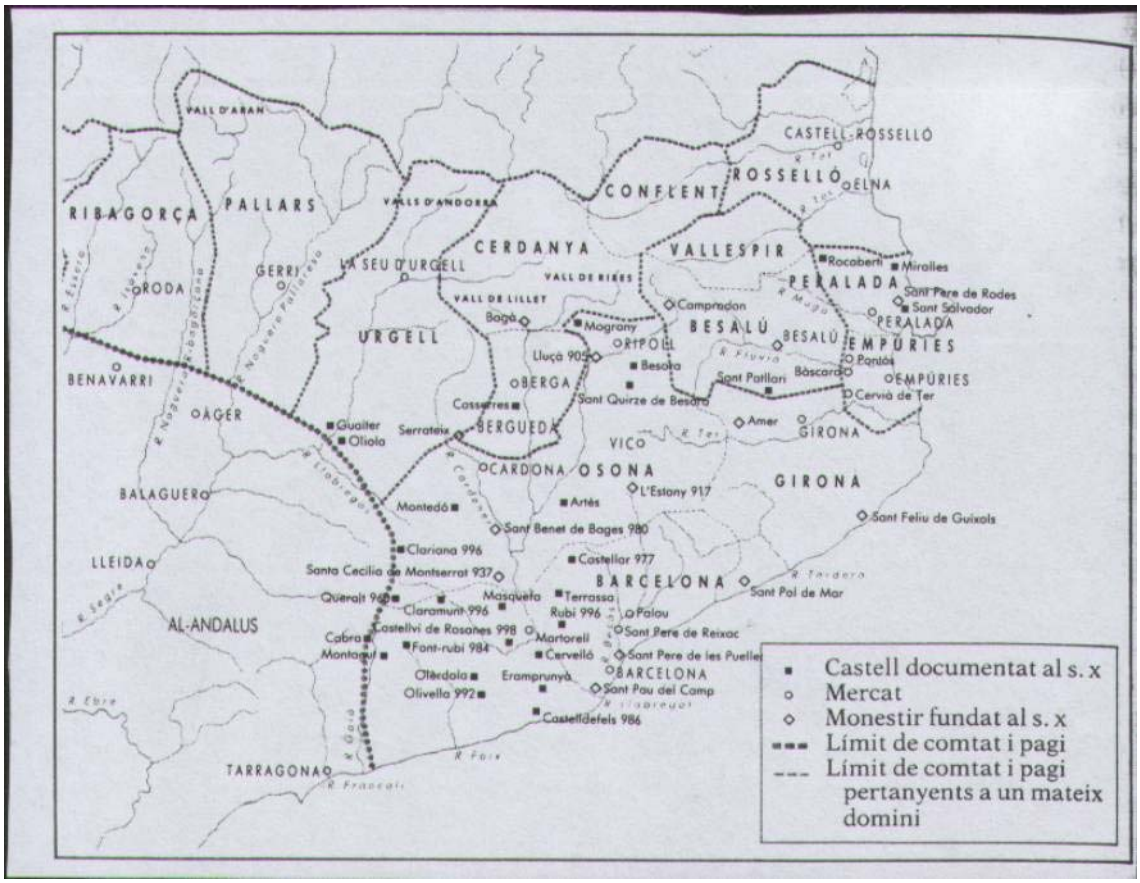

Mapa 6: Els comtats catalans al segle X.

FONT: -Salrach, J.M. "Història de Catalunya. El procés de feudalització. Ss III-XII". Edicions 62. Vol II. Barcelona 1987, pàg. 236.

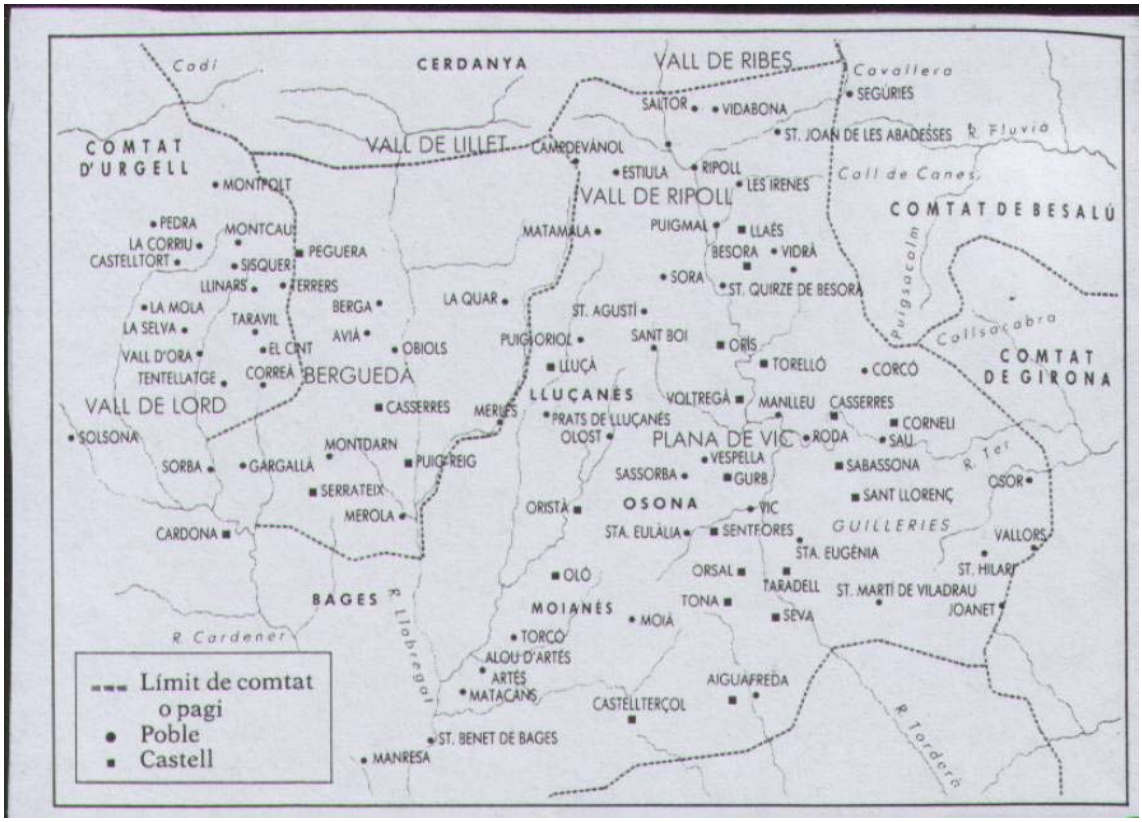

Mapa 7: L'obra repobladora de Guifré el Pelós.
FONT: -Salrach, J.M. "Història de Catalunya. El procés de feudalització. Ss III-XII". Edicions 62. Vol II. Barcelona 1987, pàg. 198.